

Awareness
onderzoek WOI

2016

TOERISMEVLAANDEREN
Marketing Office

Verantwoordelijke uitgever

Peter De Wilde, Toerisme Vlaanderen, Grasmarkt 61, 1000 Brussel

Wettelijk depot

D/2016/5635/41/1

Contact

Kennisbeheer@toerismevlaanderen.be

Meer informatie

www.toerismevlaanderen.be/100jaarGrooteOorlog

Alle rechten voorbehouden. Behoudens de uitdrukkelijk bij wet bepaalde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, op welk wijze ook, zonder de voorafgaande en schriftelijke toestemming van de uitgever.

VERKENNING VAN HET BEWUSTZIJN ROND WO I

Onderzoek vormt een belangrijke basis voor een kwaliteitsvol herdenkingsprogramma. Alvorens dat programma voluit van start gaat, stelde Toerisme Vlaanderen zich dan ook de vraag in hoeverre Vlaamse WO I-bestemmingen gekend zijn in binnen- en buitenland. Hoe is het met andere woorden gesteld met de awareness of het bewustzijn over WO I? Hoe groot is de betrokkenheid vanuit verschillende landen en wat is de attitude ten opzichte van de herdenking van de Grote Oorlog? Toerisme Vlaanderen voerde in 2013 een online onderzoek rond deze awareness in 10 landen. Nu, 2016, werd dit onderzoek herhaald met als doel na te gaan of de herdenking enig effect heeft gehad op het bewustzijn rond de Grote Oorlog.

Op basis van deze monitoring kan Toerisme Vlaanderen gerichter campagne voeren in het buitenland en de juiste accenten leggen bij de verdere promotie van het toeristisch product rond WO I.

INHOUD

1 Methodologie.....	4
2 Globale Resultaten.....	6
2.1 Europese slagvelden.....	6
2.2 Slagvelden van de Eerste Wereldoorlog.....	9
2.3 Kennis Flanders Fields.....	11
2.4 Houding tegenover en interesse in WO I-herdenking.....	15
2.5 Achtergrond respondent.....	21
2.6 Reisintentie.....	22
3 Algemene conclusies.....	24
4 Highlights per land.....	26

1 METHODOLOGIE

In hoeverre zijn Vlaamse WO I-sites top-of-mind? Toerisme Vlaanderen onderzocht deze vraag aan de hand van een online enquête in 10 landen, namelijk Australië; België, Canada, Duitsland, Frankrijk, Ierland, Nederland, Nieuw-Zeeland, het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten. Het gaat om inwoners van deze specifieke landen omdat ze door hun sterke betrokkenheid of bij de gebeurtenissen van 100 jaar geleden potentiële bezoekers zijn. Het onderzoek werd ook in Nederland uitgevoerd vanwege hun geografische nabijheid. Op deze landen wordt ook specifiek gewerkt om die potentiële bezoeker warm te maken voor onze bestemming.

Dit onderzoek is een herhaling van het onderzoek uit 2013, met een aantal aanpassingen: Enkele vragen zijn weggelaten of veranderd en er zijn nieuwe toegevoegd. Uiteraard worden alleen die vragen die zowel in 2013 als in 2016 op dezelfde manier bevraagd zijn, met elkaar vergeleken. Het onderzoek liep van 13 mei tot en met 13 juni 2016. Er werd een quotum van 600 respondenten per land of regio vooropgesteld, en dit om te komen tot voldoende betrouwbare conclusies per land. Deelnemers aan de enquête moesten minstens 18 jaar oud zijn en minstens één keer in de afgelopen 3 jaar een buitenlandse reis gemaakt hebben. Omdat we de populatie niet kennen van 18-plussers die de afgelopen drie jaar reisden, zijn wegingen om wel tot een totaal resultaat te komen niet aangewezen.

EFFECTIEF AANTAL RESPONDENTEN	
Australië	832
België	436 Franstalige Belgen en 452 Nederlandstalige Belgen
Canada	813
Duitsland	842 Nordrhein-Westfalen en 349 overig Duitsland
Frankrijk	834 Nord-Pas-de-Calais en Ile de France en 344 overig Frankrijk
Ierland	851
Nederland	877
Nieuw-Zeeland	818
Verenigd Koninkrijk	888
Verenigde Staten	794

Het eerste deel van de vragenlijst was zeer algemeen, om niet aan te geven dat Toerisme Vlaanderen de opdrachtgever was. In de eerste vraag peilden we algemeen naar de associatie tussen veldslagen en Europa. Uit de antwoorden leidden we af in hoeverre WO I in het algemeen en Vlaamse bestemmingen in het bijzonder leven in de hoofden van de mensen. De volgende vraag ging specifiek in op WO I-bestemmingen. Daarna onderzochten we de bekendheid van Flanders Fields als concrete bestemming. Tot slot kwamen de attitude ten opzichte van de herdenking van WO I, de persoonlijke link via voorouders en de intentie om aan herdenkingstoerisme te doen aan bod. Als laatste peilden we in de Europese markten naar de intentie om naar Vlaanderen (België) op reis te gaan en bij de niet-Europese landen (Australië, Canada, Nieuw-Zeeland en VS) naar de reisintentie met bestemming Europa.

Het onderzoek legt omwille van lokale nuances in perceptie rond WO I regionale accenten. Voor België, Frankrijk en Duitsland komen dus niet enkel de volledige landen maar ook specifieke regio's aan bod. Frans- en Nederlandstalige Belgen denken bijvoorbeeld niet per se op dezelfde manier over WO I. In Duitsland ligt de focus op Nordrhein-Westfalen en in Frankrijk op Nord-Pas-de-Calais en Île-de-France. Voor het panel van de Verenigde Staten selecteerden we respondenten uit het Noordoosten, Californië en Kansas.

Het rapport is verdeeld in twee delen, met in het eerste deel de globale resultaten en vergelijking met 2013 en in het tweede deel een verdere uitdieping van de resultaten per land voor 2016. In de vragen waar de vergelijking met 2013 mogelijk is, werden de tabellen in twee delen gesplitst voor de duidelijkheid. In de eerste tabel staan de Engelssprekende landen (VK, Ierland, Australië, Nieuw-Zeeland, Canada en de VS) en in de tweede tabel de niet-Engelssprekende landen (Nederlandstalig België, Franstalig België, Duitsland Nordrhein-Westfalen, overig Duitsland, Frankrijk Île-de-France en Nord-Pas-de-Calais, overig Frankrijk en Nederland).

2 GLOBALE RESULTATEN

2.1 Europese slagvelden

Een eerste overkoepelende vraag die werd gesteld was een open vraag naar de drie belangrijkste slagvelden van Europa. Verschillende respondenten gaven als antwoord op deze vraag een land of een oorlog (bijv. de 100-jarige oorlog, de Tweede Wereldoorlog, ...) Tussen de 8% (Franstalig België) en 34% (regio Nordrhein-Westfalen) van de respondenten kon op deze vraag geen enkel antwoord geven. In België, de Franse regio's, het Verenigd Koninkrijk en Ierland kan ongeveer 90% minstens één slagveld opnoemen. In Australië, Canada, Nieuw-Zeeland en de VS weet ongeveer een vijfde van de respondenten geen enkel Europees slagveld te benoemen. Duitsland scoort het laagst, meer dan 30% van de respondenten kan geen enkel Europees slagveld opnoemen.

Net als in 2013 staan *Waterloo* en *Normandië* in de top 10 van alle bevraagde landen. Behalve voor Duitsland, staan beide slagvelden zelfs in de top 5. Wereldoorlog I-slagvelden scoren zeer hoog in de meeste landen, behalve Canada, Nederland en de VS waar de Tweede Wereldoorlog meer indruk heeft nagelaten.

De *Somme* geniet grote bekendheid in de Commonwealth landen, uitgezonderd Canada. *Verdun* geniet vooral bekendheid bij de Fransen, de Duitsers en de Franstalige Belgen. De helft van alle bevraagde Fransen vernoemt *Verdun*. Net als in 2013 zijn *Gallipoli* en *Vimy* sterk verbonden met bepaalde landen, *Gallipoli* met Australië en Nieuw-Zeeland en *Vimy* met Canada.

Ook *Ieper* verschijnt in de top 10 van verschillende landen. *Ieper* heeft een sterke positie in Nederlandstalig België en het Verenigd Koninkrijk. Opvallend is dat ook bijna 5% van de Nieuw-Zeelandse respondenten *Ieper* in zijn top 3 van belangrijke slagvelden heeft gezet. Nieuw-Zeelanders noemen ook relatief vaak *Flanders* en *Passendale*, deze laatste is bij deze verre markt meer gekend dan bij de andere landen. De Nederlandstalige Belgen maken de meeste associaties met plaatsen in Vlaanderen.

In de tabellen staan de belangrijkste antwoorden die de respondenten gaven op deze vraag: eerst de locaties in Vlaanderen, vervolgens de meest genoemde locaties uit de Eerste Wereldoorlog en daarna de andere veelgenoemde slagvelden.

TABEL 1A: Welke zijn volgens u de 3 belangrijkste historische slagvelden in Europa? (Enkel de meest belangrijke antwoorden, in % respondenten)

	Verenigd Koninkrijk		Ierland		Australië		Nieuw-Zeeland		Canada		Verenigde Staten	
	2013	2016	2013	2016	2013	2016	2013	2016	2013	2016	2013	2016
Ieper	15,7%	15,5%	6,0%	7,6%	3,0%	4,0%	6,9%	4,8%	2,9%	4,1%	0,7%	1,5%
Vlaanderen	6,6%	6,0%	7,4%	9,2%	5,6%	3,2%	6,6%	4,9%	0,6%	1,2%	1,3%	1,3%
Passendale	3,4%	2,0%	1,4%	0,7%	0,7%	1,4%	6,6%	7,3%	1,6%	2,3%	0,0%	0,1%
Flanders Fields	2,2%	1,2%	0,8%	0,6%	0,7%	1,1%	1,3%	2,0%	3,9%	2,1%	1,0%	0,4%
Ijzervlakte	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Somme	44,6%	39,6%	28,1%	39,0%	14,0%	16,1%	23,4%	16,9%	4,2%	3,9%	1,3%	3,3%
Verdun	2,5%	1,8%	1,1%	7,3%	0,7%	1,7%	1,7%	1,0%	1,6%	5,3%	2,3%	2,1%
Gallipoli	0,5%	0,0%	2,7%	3,5%	18,9%	19,8%	28,1%	23,1%	0,6%	0,2%	0,3%	1,4%
Vimy	0,0%	0,1%	0,3%	0,1%	0,0%	0,0%	0,0%	0,1%	20,1%	15,9%	0,0%	0,1%
Waterloo	22,1%	28,7%	21,0%	28,7%	18,6%	14,8%	20,5%	17,2%	16,9%	16,0%	16,1%	17,4%
Normandië	16,7%	14,0%	23,0%	21,9%	11,0%	14,2%	15,2%	13,8%	25,3%	29,8%	34,8%	32,9%
Stalingrad	1,2%	3,3%	5,5%	4,9%	2,0%	3,5%	4,0%	4,2%	2,3%	5,9%	1,3%	6,0%
Hastings	21,3%	17,1%	14,5%	10,3%	7,0%	7,9%	8,3%	6,0%	2,9%	4,3%	4,3%	4,5%
Austerlitz	0,7%	0,7%	0,5%	0,9%	0,0%	0,5%	0,7%	0,1%	1,0%	1,0%	0,7%	0,4%
Azincourt	7,4%	7,8%	2,2%	2,0%	3,0%	1,8%	3,6%	3,1%	1,9%	0,7%	1,0%	1,5%
Geen antwoord	12,3%	13,7%	11,2%	10,9%	24,3%	22,2%	20,5%	21,1%	21,4%	18,6%	24,1%	20,9%

In de bovenstaande tabel zien we voor het Verenigd Koninkrijk een lichte daling in het bewustzijn voor bijna alle slagvelden, behalve *Waterloo*. Het aantal respondenten dat in 2016 niet kan antwoorden op deze vraag is er ook gestegen met 1,5 procentpunt tov 2013. In de andere Angelsaksische landen worden Vlaamse slagvelden meer genoemd en stijgt *Ieper* met 0,8 tot 1,6 procentpunt tov van 2013. Alleen Nieuw-Zeeland doet het minder goed dan in 2013.

TABEL 1B: Welke zijn volgens u de 3 belangrijkste historische slagvelden in Europa? (Enkel de meest belangrijke antwoorden, in % respondenten)

	België		België		Duitsland		Duitsland		Frankrijk		Frankrijk		Nederland	
	Nederlandstaligen		Franstaligen		Nordrhein-Westfalen		Overig		Île-de-France en Nord-Pas-de-Calais		Overig			
	2013	2016	2013	2016	2013	2016	2013	2016	2013	2016	2013	2016	2013	2016
Ieper	20,2%	16,2%	4,0%	4,8%	1,0%	0,5%	0,0%	0,0%	0,7%	0,4%	0,0%	0,0%	3,4%	5,2%
Vlaanderen	0,5%	0,9%	0,0%	0,2%	0,0%	0,2%	0,5%	0,0%	0,0%	0,2%	0,4%	1,5%	0,2%	0,5%
Passendale	2,0%	2,2%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,1%
Flanders Fields	1,5%	1,8%	0,0%	0,0%	0,0%	0,1%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,2%
Ijzervlakte	10,3%	11,5%	3,5%	6,9%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,4%	0,0%	0,5%	0,6%
Somme	2,0%	8,2%	2,0%	1,6%	1,5%	0,7%	0,0%	0,9%	2,8%	4,9%	2,2%	5,8%	2,7%	1,9%
Verdun	7,9%	9,1%	31,2%	39,7%	12,6%	14,1%	13,0%	25,2%	50,7%	63,4%	48,3%	68,3%	9,3%	6,7%
Gallipoli	0,5%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,5%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,6%	0,0%	0,2%
Vimy	0,0%	0,0%	1,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	1,4%	0,6%	0,4%	0,0%	0,0%	0,1%
Waterloo	66,0%	60,4%	88,1%	79,4%	26,1%	19,0%	17,9%	20,6%	47,9%	45,4%	40,8%	40,7%	46,9%	45,3%
Normandië	22,7%	21,2%	19,8%	16,7%	15,1%	8,0%	4,8%	6,9%	19,0%	12,7%	15,4%	18,3%	25,8%	23,8%
Stalingrad	3,9%	4,0%	7,9%	4,8%	8,5%	7,7%	10,6%	10,0%	9,9%	9,0%	5,2%	5,5%	6,6%	3,6%
Hastings	4,9%	3,3%	1,5%	0,7%	0,0%	1,0%	0,0%	0,9%	0,7%	1,7%	0,0%	0,0%	2,0%	1,3%
Austerlitz	1,0%	0,7%	8,9%	6,2%	2,0%	0,8%	1,0%	2,0%	12,0%	14,9%	15,7%	12,5%	1,0%	0,7%
Azincourt	0,5%	1,1%	1,0%	0,2%	1,0%	0,1%	0,5%	0,3%	4,9%	2,0%	0,4%	0,3%	0,0%	0,1%
Geen antwoord	4,4%	11,1%	5,0%	7,8%	25,1%	33,7%	34,3%	30,1%	9,9%	10,1%	12,4%	9,3%	13,3%	18,5%

Nederland, Nederlandstalig België en Franstalig België tonen een stijging in de vertrouwdheid met niet alleen de Vlaamse slagvelden, maar met alle belangrijke WOI-sites. Duitsland noemt minder slagvelden, hoewel in geheel Duitsland de bekendheid van *Verdun* toegenomen is. Ook in Frankrijk is de vertrouwdheid met de Eerste Wereldoorlog-slagvelden toegenomen, maar daar ligt duidelijk de focus op de eigen slagvelden zoals *Verdun* en *Somme*.

2.2 Slagvelden van de Eerste Wereldoorlog

Om een duidelijker beeld te krijgen van de bestemmingen of regio's die geassocieerd worden met de Eerste Wereldoorlog en hun bekendheid te vergelijken, stelden we de vraag waar in Europa zich de belangrijkste WO I-slagvelden bevonden. Aangezien deze vraag op een andere manier gesteld is in het onderzoek van 2013, is een vergelijking met het vorige onderzoek niet mogelijk. Ook hier konden respondenten 3 antwoorden ingeven.

Het aantal respondenten dat op deze vraag kan antwoorden, is opvallend lager dan bij de vorige. Hoewel de vraag vrij algemeen werd gesteld, kan 10% (Nord-Pas-de-Calais en Île-de-France) tot 33% (Verenigde Staten) van de respondenten niet antwoorden. Opvallend is dat ook in Nieuw-Zeeland en Australië, landen met toch een sterke herdenkingscultuur mbt tot de Eerste Wereldoorlog, 27 tot 30% van de respondenten niet antwoorden.

In alle landen staan Frankrijk, Duitsland en België in de top 10 van de gegeven antwoorden, samen met, behalve in Australië en Duitsland, de *Somme* en *Verdun*. Deze top 10 bevat voor zeven van de tien landen ook *Ieper* als belangrijke regio geassocieerd aan WO I-veldslagen. Het Verenigd Koninkrijk, Nieuw-Zeeland en Nederlandstalig België vermelden ook *Passendale* in dit lijstje.

Interessant is het verschil tussen de Angelsaksische landen enerzijds en Duitsland en Frankrijk anderzijds. Waar bij de Angelsaksische landen de belangrijkste WO I slagvelden geografisch verspreid zijn over verschillende landen, beperken de Duitse en vooral Franse respondenten zich tot het Franse grondgebied. Slechts 3 tot 5% van de Franse respondenten linken België aan de Eerste Wereldoorlog. Ook voor Duitsland is dit percentage vrij laag, vooral in vergelijking met de Angelsaksische landen waar 9% tot bijna een vijfde van de respondenten de link legt tussen WO I en België.

Het aandeel respondenten dat een locatie in Vlaanderen (inclusief Brussel) of Vlaanderen antwoordt, is vrij hoog bij Commonwealth-landen. In Ierland en het Verenigd Koninkrijk bedraagt dit zelfs één vijfde tot een kwart van de respondenten. Ook in de Verenigde Staten kan 8% een connectie leggen tussen sites in Vlaanderen en de Eerste Wereldoorlog. Bij de Franse en Duitse respondenten daarentegen, geeft slechts 1 tot 3% een locatie in Vlaanderen op.

TABEL 2: Waar in Europa bevinden zich volgens u de belangrijkste slagvelden van de Eerste Wereldoorlog (1914 - 18)? (Enkel de meest gegeven antwoorden, in % respondenten)

	Verenigd Koninkrijk	Ierland	Australië	Nieuw-Zeeland	Canada	Verenigde Staten	België Nederlands- taligen	België Frans- taligen	Duitsland Nordrhein- Westfalen	Duitsland Overig	Frankrijk Île-de-France en Nord Pas de Calais	Frankrijk Overig	Nederland
België	18,2%	19,0%	8,8%	10,4%	8,8%	9,9%	30,5%	14,9%	10,6%	5,4%	4,8%	2,9%	22,2%
Frankrijk	28,2%	34,2%	26,1%	22,6%	29,2%	26,1%	29,9%	18,3%	33,3%	30,1%	16,4%	12,5%	30,3%
Duitsland	9,7%	17,2%	14,3%	12,8%	21,5%	25,2%	16,8%	11,5%	20,3%	19,2%	8,9%	7,6%	17,8%
Verenigd Koninkrijk	4,6%	4,6%	3,7%	5,3%	8,9%	4,3%	2,9%	1,1%	5,2%	3,4%	0,7%	2,0%	4,6%
Rusland	2,1%	4,3%	2,3%	3,2%	4,5%	4,4%	1,8%	2,8%	5,8%	8,9%	2,5%	2,0%	4,6%
Polen	0,9%	3,3%	1,4%	1,3%	2,5%	2,9%	2,9%	2,3%	6,7%	6,3%	1,2%	1,5%	2,5%
Turkije	0,9%	2,6%	11,1%	9,4%	0,4%	1,0%	0,7%	0,7%	0,1%	0,3%	0,1%	0,0%	0,3%
Ieper	17,8%	10,8%	5,5%	5,7%	5,8%	2,8%	27,0%	10,6%	1,1%	0,3%	2,0%	1,2%	7,6%
Vlaanderen	6,8%	7,9%	1,8%	3,3%	1,8%	2,6%	3,5%	1,6%	1,5%	2,9%	0,7%	0,0%	1,8%
Flanders Fields	0,8%	0,1%	0,5%	1,5%	1,3%	0,3%	0,4%	0,0%	0,1%	0,0%	0,0%	0,0%	0,1%
Westhoek	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	6,2%	0,2%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Passendale	3,9%	2,0%	1,0%	5,7%	3,1%	0,4%	5,1%	0,2%	0,1%	0,0%	0,1%	0,0%	0,5%
Ijzer	0,0%	0,1%	0,0%	0,1%	0,2%	0,0%	8,2%	13,3%	0,0%	0,0%	0,1%	0,0%	0,7%
Locatie in Vlaanderen *	25,6%	20,4%	10,9%	15,6%	13,1%	8,4%	46,0%	27,1%	3,0%	3,4%	3,1%	1,2%	11,2%
Verdun	5,5%	10,7%	1,7%	3,4%	7,0%	6,7%	11,7%	34,2%	18,3%	25,2%	60,6%	62,5%	7,3%
Somme	30,6%	26,3%	11,5%	12,6%	7,7%	6,8%	6,9%	9,4%	2,6%	2,6%	18,9%	19,2%	2,9%
Gallipoli	4,2%	7,1%	20,2%	22,2%	0,8%	2,3%	1,1%	0,0%	0,6%	0,3%	0,1%	0,0%	0,6%
Marne	1,0%	2,1%	0,8%	1,0%	2,4%	3,8%	1,8%	6,7%	1,4%	3,4%	13,9%	13,1%	0,9%
Geen antwoord	19,7%	18,8%	29,7%	27,4%	25,5%	32,6%	12,8%	18,8%	27,3%	24,1%	10,2%	11,6%	27,4%

* Aandeel unieke respondenten die een locatie in Vlaanderen of Brussel noemden.

2.3 Kennis Flanders Fields

Hoe is het gesteld met de kennis rond *Flanders Fields*? Om die vraag te beantwoorden stelden we in 2013 aan de respondenten twee vragen. Enerzijds vroegen we aan te geven in welk land *Flanders Fields* zich bevindt. Anderzijds peilden we naar de kennis van specifieke locaties binnen *Flanders Fields*, met opnieuw een open vraag. Deze vragen hebben we opnieuw gesteld in 2016, en zijn dus vergelijkbaar.

TABEL 3A: In welk(e) land(en) bevindt *Flanders Fields* zich?

	Verenigd Koninkrijk		Ierland		Australië		Nieuw-Zeeland		Canada		Verenigde Staten	
	2013	2016	2013	2016	2013	2016	2013	2016	2013	2016	2013	2016
België	63%	64%	61%	71%	41%	43%	51%	50%	41%	50%	52%	50%
Duitsland	4%	4%	4%	3%	8%	8%	4%	5%	7%	5%	8%	10%
Frankrijk	19%	19%	15%	15%	26%	20%	19%	20%	25%	21%	19%	18%
Nederland	11%	7%	11%	7%	10%	5%	7%	4%	14%	9%	15%	8%
Verenigd Koninkrijk	4%	5%	1%	2%	4%	5%	3%	3%	7%	9%	7%	8%
Weet niet	13%	11%	21%	11%	27%	31%	28%	27%	21%	16%	23%	22%

De helft of meer van de respondenten in elk land geeft aan dat *Flanders Fields* in België ligt, behalve Australië (43%) en Nederland (45%). In Nieuw-Zeeland, de Verenigde Staten, Nordrhein-Westfalen en Nederland is het percentage respondenten dat België aanduidt gedaald. In Ierland, Canada en Île-de-France en Nord-Pas-de-Calais zien we zelfs een stijging van ongeveer 10 procentpunt tov 2013.

In de Angelsaksische landen wordt er duidelijk ook een link naar Frankrijk gelegd door ongeveer één vijfde van de respondenten. Voor de andere landen zijn deze percentages een stuk lager, hoewel 7% van de Franse respondenten spontaan aan Frans-Vlaanderen denkt.

TABEL 3B: In welk(e) land(en) bevindt Flanders Fields zich?

	België		België		Duitsland		Duitsland		Frankrijk		Frankrijk		Nederland	
	Nederlandstaligen		Franstaligen		Nordrhein-Westfalen		Overig		Île-de-France en Nord-Pas-de-Calais		Overig			
	2013	2016	2013	2016	2013	2016	2013	2016	2013	2016	2013	2016	2013	2016
België	91%	94%	70%	76%	72%	64%	53%	58%	46%	56%	47%	51%	50%	45%
Duitsland	2%	1%	0%	2%	6%	3%	4%	4%	4%	5%	4%	5%	3%	5%
Frankrijk	4%	4%	3%	4%	4%	4%	5%	5%	7%	7%	7%	5%	7%	8%
Nederland	1%	0%	12%	9%	12%	9%	17%	12%	20%	14%	15%	15%	2%	3%
Verenigd Koninkrijk	1%	2%	2%	3%	4%	9%	5%	9%	6%	8%	6%	12%	16%	19%
Weet niet	6%	4%	19%	13%	14%	19%	24%	20%	16%	21%	22%	22%	32%	30%

De open vraag om plaatsen in *Flanders Fields* te noemen was in 2013 een moeilijke oefening. Met uitzondering van de Nederlandstalige Belgen, kon 63% (Franstalige Belgen) tot 81% (Canadezen) geen antwoord geven op deze vraag. Ook in 2016 ligt de responsgraad laag, maar zien we in alle landen behalve Duitsland Nordrhein-Westfalen, Frankrijk en Nieuw-Zeeland een verbetering van 1 tot 9 procentpunt tov 2013.

Net als in 2013 noemen de respondenten in veel gevallen ook locaties die zich niet in Flanders Fields bevinden, zoals de *Somme* of zelfs landen zoals Frankrijk en Duitsland. Respondenten uit vooral de Angelsaksische landen en Nederland denken bij *Flanders Fields* ook spontaan aan de klapprozen uit het gedicht van John McCrae.

Ieper staat net als in 2013 bij alle landen op de eerste plaats. 7 (Canada) tot 57% (Nederlandstalige België) denkt spontaan aan *Ieper*. In België en de Commonwealth is ook *Passendale* vrij bekend en wordt nu door alle respondenten behalve Duitsland Nordrhein-Westfalen, Frankrijk en Nederland in de top 10 vernoemd.

TABEL 4A : Kunt u plaatsen / sites opnoemen die zich in Flanders Fields bevinden? (de belangrijkste antwoorden in % respondenten)

	Verenigd Koninkrijk		Ierland		Australië		Nieuw-Zeeland		Canada		Verenigde Staten	
	2013	2016	2013	2016	2013	2016	2013	2016	2013	2016	2013	2016
Ieper/Ieperboog	15,7%	14,3%	12,0%	16,7%	10,3%	8,1%	11,9%	9,8%	4,5%	7,3%	6,0%	9,3%
Passendale	4,4%	4,6%	4,4%	5,5%	3,0%	2,4%	5,9%	5,0%	1,0%	2,2%	1,0%	1,4%
Diksmuide	0,0%	0,2%	0,0%	0,1%	0,0%	0,0%	0,0%	0,2%	0,0%	0,2%	0,0%	0,0%
Flanders Fields Museum	0,5%	0,5%	0,3%	0,4%	0,0%	0,5%	0,7%	0,2%	1,3%	1,1%	0,7%	1,4%
Menenpoort	1,2%	1,5%	1,1%	0,9%	0,7%	0,2%	0,3%	0,2%	0,3%	0,7%	0,0%	0,5%
Nieuwpoort	0,0%	0,2%	0,0%	0,0%	0,3%	0,0%	0,0%	0,1%	0,0%	0,0%	0,0%	0,1%
Poperinge	0,5%	0,3%	0,0%	0,4%	0,0%	0,1%	0,3%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Ijzer	0,0%	0,2%	0,0%	0,7%	0,0%	0,4%	0,0%	0,6%	0,0%	0,4%	0,0%	0,3%
(Zee)Brugge	1,0%	1,0%	2,5%	2,8%	0,7%	1,3%	0,3%	1,2%	1,0%	1,2%	2,3%	2,1%
Somme	6,9%	2,6%	8,2%	3,2%	4,3%	1,4%	6,6%	1,0%	1,0%	0,6%	2,7%	0,1%
Weet niet	73,3%	72,4%	75,4%	70,3%	78,7%	77,6%	74,6%	79,0%	81,8%	74,4%	71,2%	70,0%

In de Commonwealth landen is het aandeel respondenten dat op de vraag de *Somme* als antwoord geeft, duidelijk minder dan in 2013. In Nieuw-Zeeland en Ierland is dit zelfs met 5 tot 6 procentpunt afgenomen.

TABEL 4B: Kunt u plaatsen / sites opnoemen die zich in Flanders Fields bevinden? (de belangrijkste antwoorden in % respondenten)

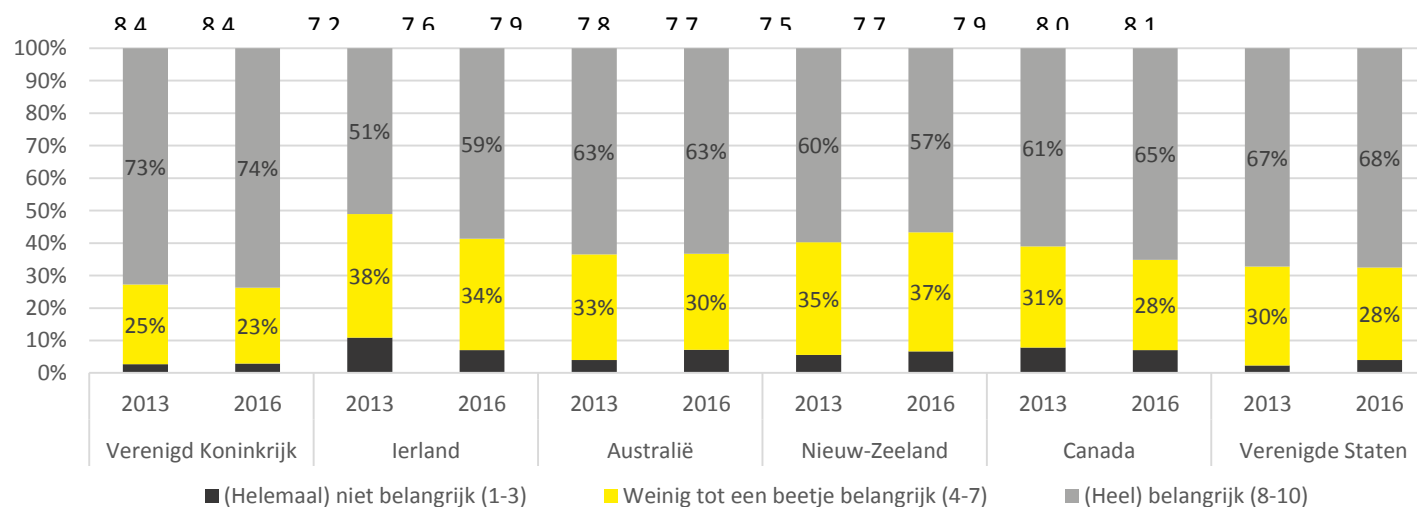
	België		België		Duitsland		Duitsland		Frankrijk		Frankrijk		Nederland	
	Nederlandstaligen		Franstaligen		Nordrhein-Westfalen		Overig		Île-de-France en Nord-Pas-de-Calais		Overig			
	2013	2016	2013	2016	2013	2016	2013	2016	2013	2016	2013	2016	2013	2016
Ieper / Ieperboog	58,1%	56,9%	30,2%	25,5%	12,1%	10,1%	10,1%	10,3%	9,9%	10,8%	7,9%	7,8%	12,8%	15,5%
Passendale	9,4%	11,9%	2,5%	1,4%	2,0%	0,1%	0,5%	1,1%	0,0%	0,5%	0,4%	0,3%	2,0%	0,7%
Diksmuide	12,3%	12,8%	5,9%	3,7%	2,0%	1,1%	1,0%	0,6%	1,4%	0,2%	0,0%	0,9%	1,2%	0,7%
In Flanders Fields Museum	1,0%	1,1%	0,0%	0,9%	0,5%	0,2%	1,4%	0,6%	0,0%	0,5%	0,4%	0,9%	0,2%	0,2%
Menenpoort	2,5%	5,8%	0,5%	0,7%	0,5%	0,1%	0,0%	0,3%	0,0%	0,0%	0,4%	0,0%	0,2%	0,3%
Nieuwpoort	2,5%	4,2%	3,0%	1,6%	0,0%	0,0%	0,5%	0,9%	0,0%	0,5%	0,0%	0,3%	0,7%	0,8%
Poperinge	2,5%	5,3%	0,5%	0,7%	0,0%	0,1%	0,5%	0,0%	0,7%	0,1%	0,0%	0,0%	0,7%	0,5%
Ijzer	0,5%	3,5%	3,5%	3,2%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	1,4%	0,0%	0,4%	0,0%	1,0%	1,0%
(Zee)Brugge	1,5%	0,7%	3,0%	0,7%	1,5%	2,4%	3,9%	3,4%	1,4%	1,2%	1,1%	1,7%	1,2%	1,4%
Somme	0,0%	0,0%	0,5%	0,0%	0,0%	0,2%	0,0%	0,3%	0,0%	0,1%	0,7%	0,9%	1,2%	0,6%
Weet niet	30,0%	29,0%	63,4%	61,9%	73,9%	76,5%	76,3%	75,6%	68,3%	74,1%	76,4%	76,5%	78,6%	74,3%

2.4 Houding tegenover en interesse in WO I-herdenking

Heel wat respondenten hechten belang aan de herdenking van WO I en sinds 2013 is dit, voor de meeste landen, ook toegenomen. We vroegen aan de respondenten om op een schaal van 1 (helemaal niet belangrijk) tot 10 (heel belangrijk) aan te geven hoe belangrijk zij de herdenking van deze oorlog vonden. In onderstaande grafieken hebben we de tien categorieën verdeeld in drie: “(helemaal) niet belangrijk” (1-3); “weinig belangrijk tot een beetje belangrijk” (4-7) en “(heel) belangrijk” (8-10). Van alle landen, vinden de Britten en Amerikanen zo’n herdenking het meest belangrijk.

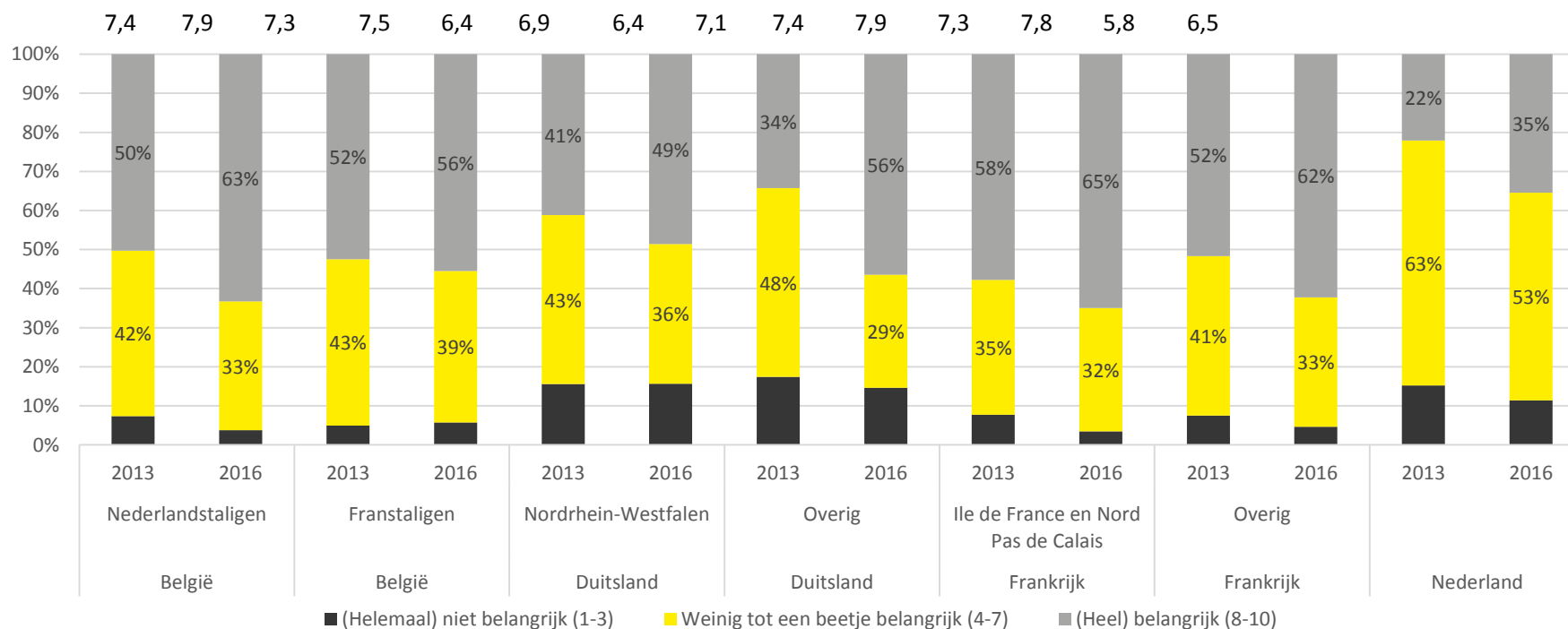
In Nieuw-Zeeland zien we een lichte daling in het belang dat men hecht aan de herdenking van WO I tov van 2013. In Ierland daarentegen is de belangstelling voor de herdenking duidelijk gestegen. De Ierse respondenten die aangeven de herdenking (heel) belangrijk te vinden, is gestegen met 8 procentpunt.

FIGUUR 1A: In welke mate vindt u het belangrijk dat de Eerste Wereldoorlog (1914 - 18) herdacht wordt? (Geaggregeerde scores en gemiddelde score)

Zowel bij de Duitsers als de Nederlanders is het belang voor zo'n herdenking in 2016 toegenomen. Het aandeel respondenten in de categorie (heel) belangrijk, is in Duitsland gestegen met 8 (Nordrhein-Westfalen) tot 22 (rest Duitsland) procentpunt tov van 2013. Nederland tekent een stijging van 13 procentpunt op, waardoor het gemiddelde iets hoger komt te liggen dan Duitsland. Opvallend, aangezien Nederland een minder sterke band met de toenmalige gebeurtenissen heeft dan de andere bevraagde landen.

FIGUUR 1B: In welke mate vindt u het belangrijk dat de Eerste Wereldoorlog (1914 - 18) herdacht wordt? (Geaggregeerde scores en gemiddelde score)

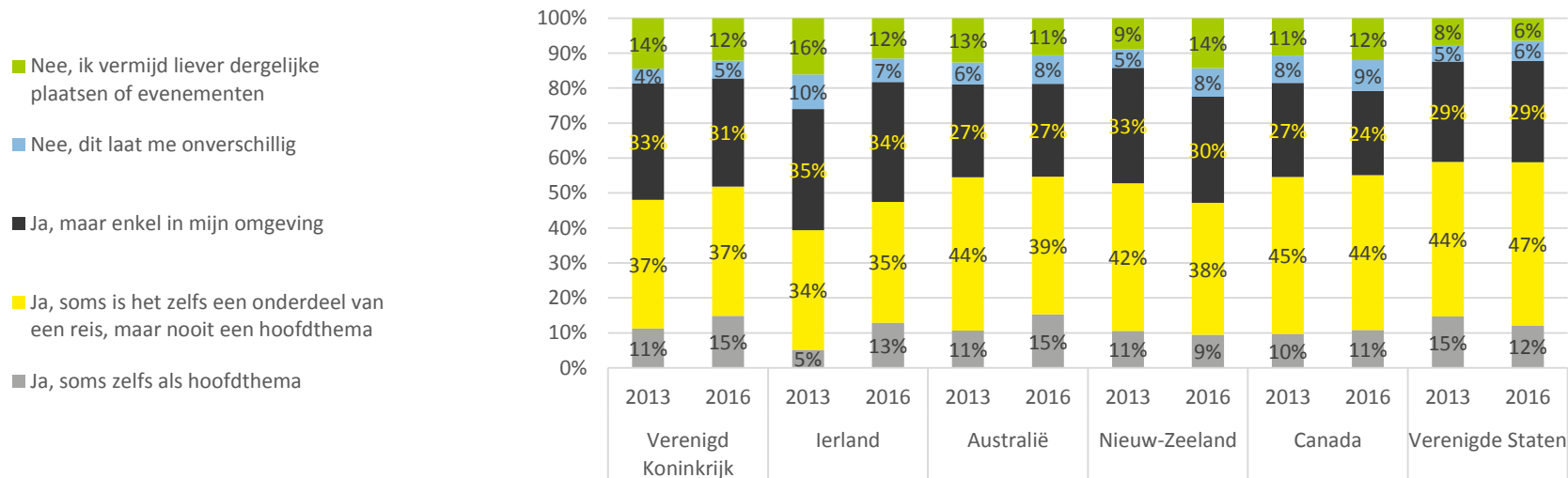

Het is niet omdat men de herdenking van de Eerste Wereldoorlog belangrijk vindt, dat men ook effectief plaatsen gelinkt aan oorlogsgeschiedenis wil bezoeken. In de volgende vragen peilden we naar het reisgedrag van de respondenten. We vroegen hen of ze ook plaatsen bezochten die met een oorlog gelinkt konden worden en indien ze dat deden, welk soort plaatsen of evenementen.

Uit de onderstaande grafiek blijkt duidelijk dat de interesse in de Angelsaksische wereld om zulke plaatsen of evenementen te bezoeken erg groot is. Bijna de helft van de respondenten in al deze landen geeft aan plaatsen gelinkt aan oorlogsgeschiedenis te bezoeken op reis, terwijl nog eens tussen de 30 en 35% dit in zijn omgeving doet. 6 tot 14% gaf wel aan dat ze die plaatsen of evenementen vermijden indien mogelijk. Deze groep is bij de Nieuw-Zeelandse respondenten gegroeid met 5 procentpunt tov 2013.

Rond de 10 tot 15% van de respondenten geeft aan plaatsen/evenementen gelinkt aan oorlogsgeschiedenis als hoofdthema van hun reis te bezoeken. In Ierland is dit zelfs een stijging van 8 procentpunt.

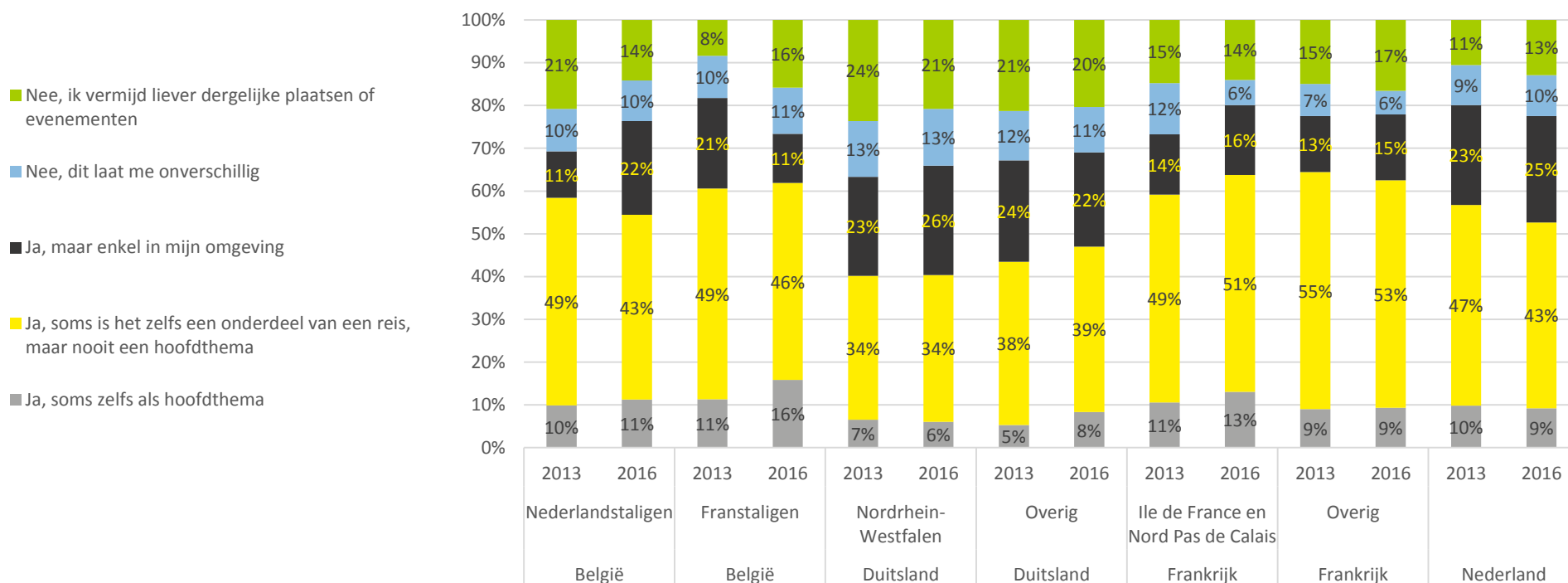
FIGUUR 2A: Als u op reis of op uitstap bent, bezoekt u dan soms plaatsen of evenementen gelinkt aan oorlogsgeschiedenis?

De bereidheid om tijdens een reis plaatsen gelinkt aan oorlogsgeschiedenis te bezoeken, ligt in Duitsland nauwelijks boven de 40%.

Onder de Duitsers zijn de grootste groepen te vinden die geen plaatsen of evenementen gelinkt aan oorlogsgeschiedenis bezoeken of deze vermijden. Hoewel we een kleine daling zien tov 2013, vermijdt nog een vijfde van de Duitse respondenten actief deze plaatsen/evenementen. Ook voor de niet-Angelsaksische landen geeft bijna 10 tot 16% aan reizen met als hoofdthema oorlogsgeschiedenis te maken. Uitzondering is Duitsland met 6 tot 8% van de respondenten die reizen maken met oorlogsgeschiedenis als hoofdthema.

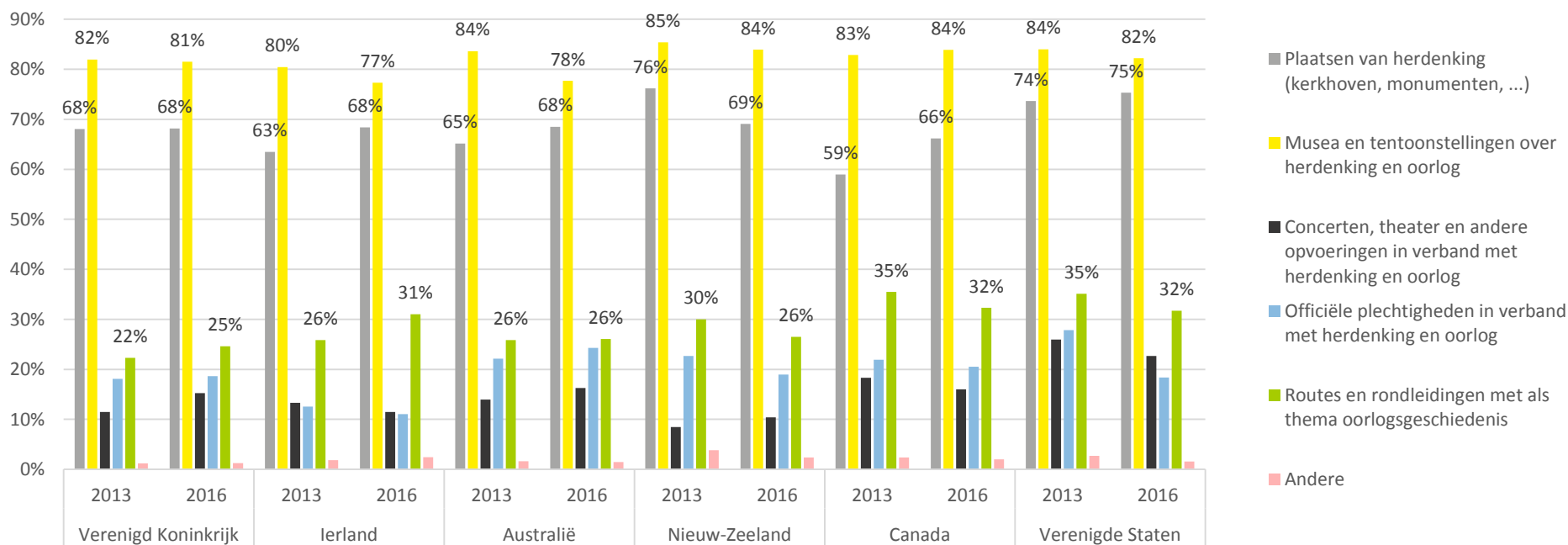
FIGUUR 2B: Als u op reis of op uitstap bent, bezoekt u dan soms plaatsen of evenementen gelinkt aan oorlogsgeschiedenis?

De respondenten die 'ja' antwoordden op de vraag of ze plaatsen/evenementen gelinkt aan oorlogsgeschiedenis bezochten, kregen de vraag wat ze dan precies bezochten.

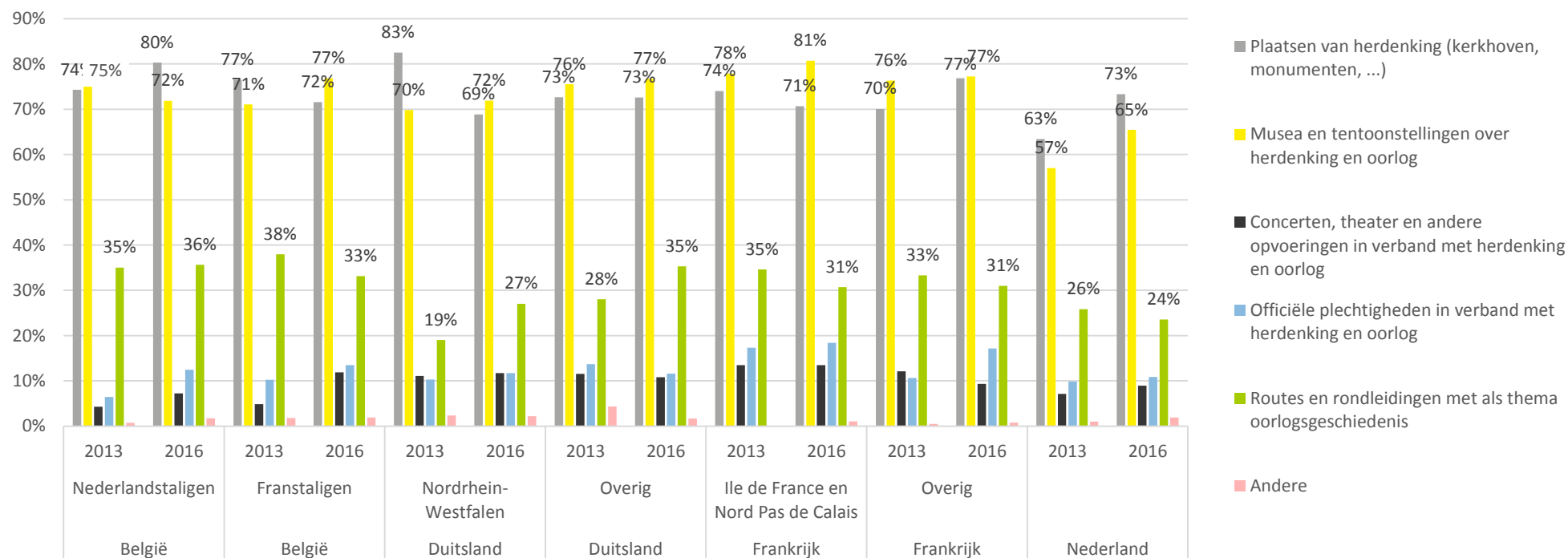
Hoewel het grootste aandeel van de respondenten de musea en tentoonstellingen over herdenking en oorlog bezoeken, is dit in alle Angelsaksische landen behalve Canada lichtjes gedaald tov 2013. Plaatsen van herdenking daarentegen kennen in bijna alle Angelsaksische landen een stijging tov 2013. Officiële plechtigheden kunnen alleen in Canada en Australië meer dan een vijfde van de respondenten bekoren, maar de routes en rondleidingen trekken vlot een kwart tot een derde van de respondenten aan.

FIGUUR 3A: Wat bezoekt u dan? (% van de respondenten die op de vorige vraag 'ja' antwoordden)

In de niet Engels-sprekende landen ligt de interesse in het bezoeken van musea duidelijk lager. Hier geeft 65 tot 81% van de respondenten aan een museum over herdenking en oorlog te bezoeken. Vooral in Nederland ligt de interesse in oorlogsgeschiedenis laag, hoewel er een gevoelige stijging is tov 2013. In Nederlandstalig België en Nederland zijn de respondenten eerder geïnteresseerd in een bezoek aan herdenkingsplaatsen dan aan musea. Waar in Nordrhein-Westfalen in 2013 nog 83% een bezoek bracht aan herdenkingsplaatsen, is dit in 2016 gezakt tot 69%, minder dan het aandeel bezoekers aan musea. Hun interesse in routes en rondleiding is dan weer flink gestegen tov 2013. Ook hier geven vlot een kwart tot een derde van de respondenten aan routes en rondleidingen te volgen met als thema oorlogsgeschiedenis.

FIGUUR 3B: Wat bezoekt u dan? (% van de respondenten die op de vorige vraag 'ja' antwoordden)

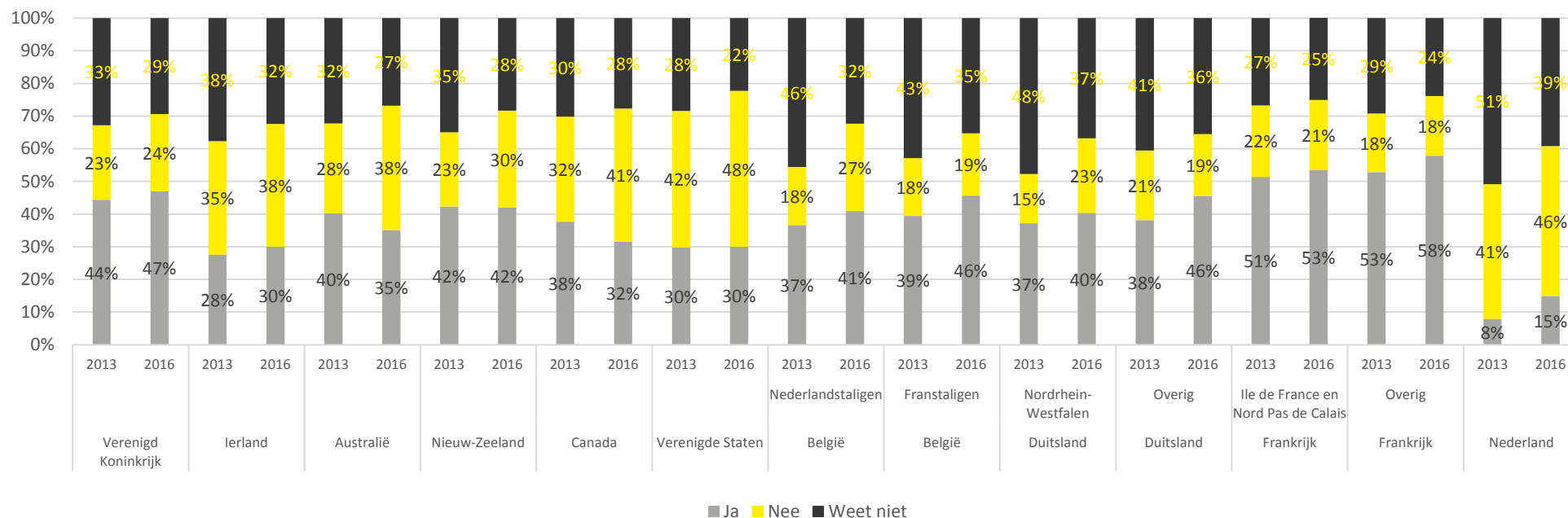
2.5 Achtergrond respondent

Net als in 2013 stelden we de vraag naar de betrokkenheid van voorouders tijdens de Eerste Wereldoorlog. Deze betrokkenheid - en of men op de hoogte is van die betrokkenheid - verschilt sterk naargelang het land.

Zo blijkt uit de antwoorden van het Franse panel dat ruim de helft van de voorouders van de respondenten heeft meegevochten of geleden tijdens de Grote Oorlog. Ook bij de respondenten van het Verenigd Koninkrijk (47%), Franstalig België (46%) en het overgrote deel van Duitsland (46%) geeft bijna de helft aan dat hun voorouders leden of meevochten.

Opvallend zijn de resultaten vergeleken met 2013. De verhoudingen tussen de ja en nee antwoorden blijven min of meer hetzelfde, maar waar in 2013 nog 40 tot 50% van de respondenten in de niet-Engelssprekende landen niet wisten wat hun voorouders tijdens de Eerste Wereldoorlog gedaan hadden, is dit nu in alle landen gezakt tot onder de 40%.

FIGUUR 4: Hebben voorouders van u geleden / meegevochten in de Eerste Wereldoorlog (1914 - 18)?

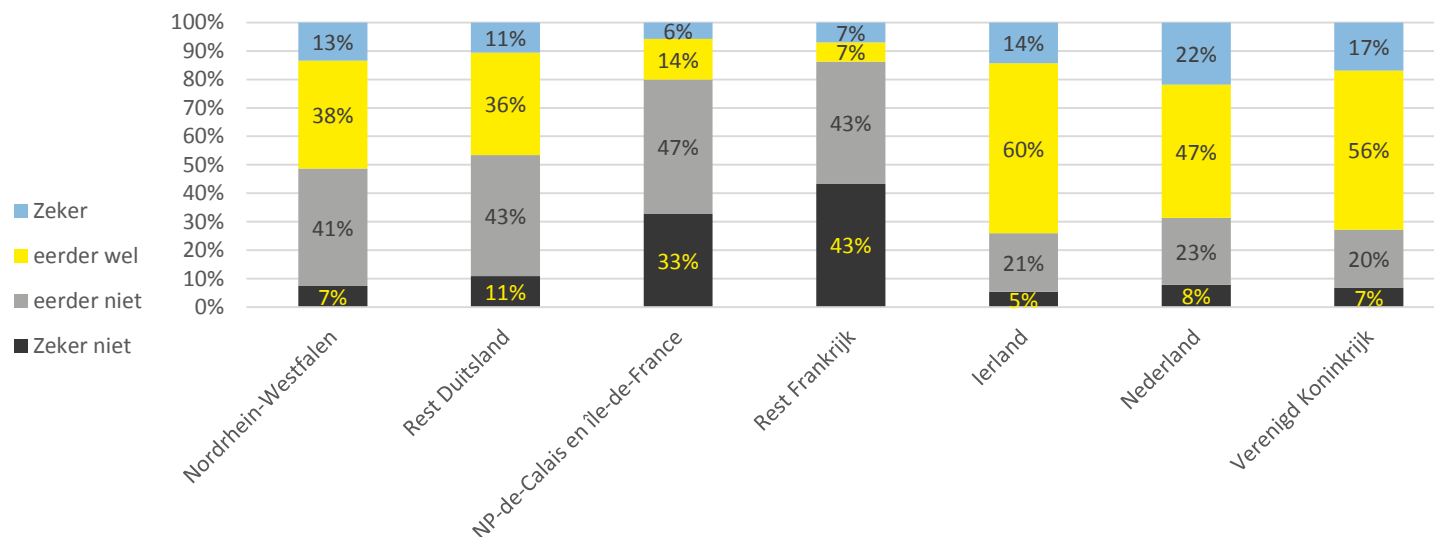

2.6 Reisintentie

Het is interessant om weten wat men denkt over de Grote Oorlog en over de houding tov het bezoeken van oorlogsmonumenten en musea. Maar willen de respondenten ook op reis gaan naar Europa of naar Vlaanderen? In het onderzoek van 2016 stelden we aan onze respondenten nog een vraag betreffende hun reisintentie voor de volgende drie jaar. Meer specifiek vroegen we aan de niet-Europese respondenten of ze een reis naar Europa zouden overwegen. De Europese, buitenlandse respondenten kregen een vraag rond de reisintentie naar Vlaanderen (België) voorgeschoteld. Het antwoord op deze vraag zal uiteraard beïnvloed worden door de terreurdreiging en de aanslagen in Brussel en Zaventem op 22 maart, een kleine twee maanden voor de enquête werd uitgestuurd.

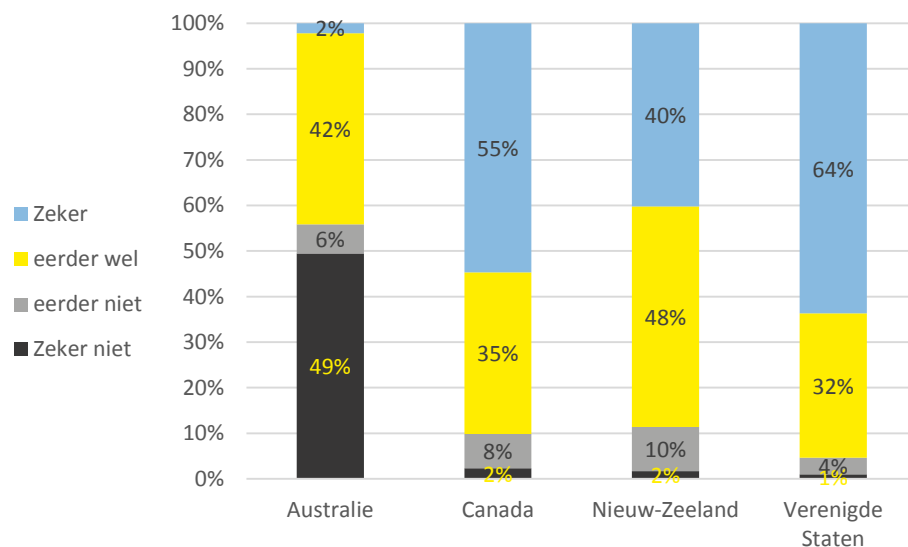
Buiten Nederland, waar meer dan een vijfde een duidelijk positief antwoord geeft, twijfelen de meeste Europese respondenten, uitgezonderd de Fransen, in de positieve zin. In Duitsland geeft ongeveer de helft en in het VK meer dan 80 % aan wel een vakantie of city trip naar Vlaanderen te overwegen. In Frankrijk zien we het omgekeerde en geeft meer dan 80% aan eerder niet of zeker niet naar Vlaanderen te willen reizen in de eerstkomende drie jaar.

FIGUUR 5: Zou u in de loop van de volgende 3 jaar een vakantie of city trip overwegen naar Vlaanderen (in België)?

Bij de verre markten geeft, ondanks de terreurdreiging, 40 tot 64% van de Nieuw-Zeelanders, Canadezen en Amerikanen aan zeker een vakantie naar Europa te overwegen in de volgende 3 jaar. De hoge percentages zijn verrassend, hoewel een deel verklaard kan worden door het feit dat de enquête in deze grote landen alleen werd voorgelegd aan respondenten die in de laatste drie jaar een buitenlandse reis gemaakt hebben, en dus over de middelen beschikken om verre reizen te maken. De Australiërs geven een compleet verschillend beeld. Bijna de helft denkt er niet aan naar Europa te reizen, hoewel toch 42% dit overweegt.

FIGUUR 6: Zou u in de loop van de volgende 3 jaar een vakantie overwegen naar Europa

3 ALGEMENE CONCLUSIES

Alvorens te peilen naar de kennis over WO I-bestemmingen in Vlaanderen vroegen we de respondenten om, in het algemeen, Europese historische slagvelden te benoemen. Net als in 2013 zijn *Waterloo*, en *Normandië* duidelijk top of mind in elk van de bevraagde landen. Slagvelden uit beide wereldoorlogen staan diep in het collectieve geheugen. *Ieper* stond in 2013 in de top 10 van Ierland, Verenigd Koninkrijk, België en Nieuw-Zeeland en veroverd in 2016 ook een plaatsje in de top 10 van Nederland. Over het algemeen zien we een toename in de naamsbekendheid van de Vlaamse slagvelden, uitgezonderd in het VK, Duitsland en de VS.

De meest bekende slagvelden van de Eerste Wereldoorlog zijn over alle landen heen de *Somme*, *Verdun* en *Ieper*. In Canada, Duitsland, Nederland, Nieuw-Zeeland en de Verenigde Staten kunnen een kwart tot 33% van de respondenten niet antwoorden op deze vraag. De meeste respondenten sommen de landen op die hoofdrolspelers waren in de Eerste Wereldoorlog. Slechts een beperkt aantal landen van de Commonwealth vernoemt *Passendale* in hun top 10. De *Ijzer* is enkel van belang voor de Belgen. De Franstalige en Duitstalige respondenten beperken zich meer tot het Franse grondgebied, waar de andere landen zeer geografisch verspreide antwoorden geven.

In het volgende deel van de vragenlijst werd specifiek naar de kennis over *Flanders Fields* gepeild. 43 tot 71% van de Engelstalige respondenten geven aan dat *Flanders Fields* in België ligt. Over het algemeen is het aandeel respondenten dat België aanduidt gestegen tov 2013. Alleen in Nederland, Nordrhein-Westfalen (Duitsland) en Nieuw-Zeeland zien we een daling. De vertrouwde met *Flanders Fields* is in de meeste landen toegenomen, uitgezonderd in Frankrijk, Nieuw-Zeeland en Duitsland Nordrhein-Westfalen tov 2013. De *Somme* wordt duidelijk minder vermeld dan in 2013. De respondenten kunnen met andere woorden de slagvelden beter geografisch onderscheiden.

Sinds 2013 is het belang toegenomen dat respondenten aan de herdenking van de Eerste Wereldoorlog hechten. Vooral in Frankrijk, Duitsland en Nederland is de stijging duidelijk waarneembaar. Deze toegenomen belangstelling uit zich in de interesse om evenementen of plaatsen gelinkt aan de Eerste Wereldoorlog te bezoeken. In de meeste landen is het aandeel respondenten dat aangeeft plaatsen of evenementen gelinkt aan oorlogsgeschiedenis te bezoeken als onderdeel of hoofdthema van de reis gestegen. Het aandeel respondenten dat zegt deze plaatsen intentioneel te vermijden, is in de meeste landen gedaald tov 2013, behalve in Australië, Franstalig België, Nederland en het grootste deel van Frankrijk.

Musea, herdenkingsplaatsen en routes zijn de activiteiten die op de meeste belangstelling kunnen rekenen. In de Angelsaksische landen is de belangstelling voor musea gedaald tov 2013. Herdenkingsplaatsen daarentegen zijn populairder dan in 2013. Opvoeringen of officiële plechtigheden spreken minder aan.

We gingen ook na of via de voorouders banden bestaan met WO I, omdat deze familiale banden een extra, persoonlijke dimensie aan de herdenking kunnen geven. De betrokkenheid van voorouders tijdens de Eerste Wereldoorlog - en of men op de hoogte is van die betrokkenheid - verschilt sterk naargelang het herkomstland.

Toch kunnen we concluderen dat in 2016 een groter deel van de respondenten zich bewust is van hun eigen familiegeschiedenis.

Zowel voor Duitsland, Frankrijk, België, het VK, Ierland en Nederland is het aantal respondenten dat aangeeft dat hun voorouders geleden/gevochten hebben in de Eerste Wereldoorlog gestegen.

Tot slot stelden we een algemene vraag naar de reisintentie van onze respondenten. Voor de Europese landen vroegen we hun interesse om in de eerstkomende drie jaar een vakantie of citytrip naar Vlaanderen te ondernemen, en voor de niet-Europese landen of ze zouden overwegen naar Europa te reizen.

Ondanks de recente terreurdreiging, geven het overgrote deel van de niet-Europese respondenten aan een reis naar Europa te overwegen. Alleen in Australië antwoordt bijna de helft resoluut geen reis naar Europa te overwegen. Het beeld voor de Europese landen is gevarieerder. De Fransen zijn weinig geïnteresseerd in een reis naar Vlaanderen, terwijl in Ierland, Nederland en het VK het overgrote deel van de respondenten dit wel ziet zitten. Duitsland, zowel Nordrhein-Westfalen als de rest van Duitsland, is bijna fifty-fifty verdeeld over het wel of niet overwegen van een reis naar Vlaanderen.

4 HIGHLIGHTS PER LAND

4.1 Verenigd Koninkrijk (2013: n=408; 2016: n=888)

TOP 5 SLAGVELDEN IN EUROPA

2013		2016	
1	Somme	45%	Somme 40%
2	Waterloo	22%	Waterloo 29%
3	Hastings	21%	Hastings 17%
4	Normandië	17%	Ieper 16%
5	Ieper	16%	Normandië 14%

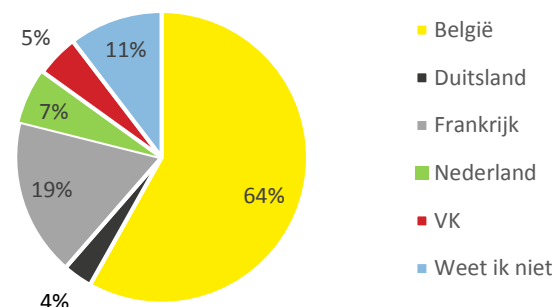
TOP 5 LOCATIES GEASSOCIEERD MET WO I

1	Somme	31%
2	Frankrijk	28%
3	België	18%
4	Ieper	18%
5	Duitsland	10%

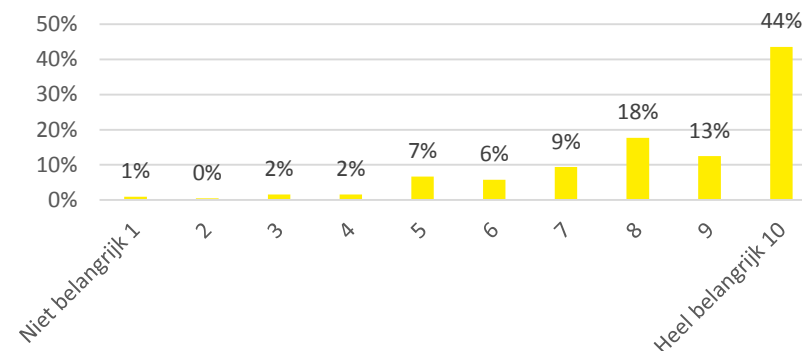
TOP 5 SITES FLANDERS FIELDS

2013		2016	
1	Weet niet	73%	Weet niet 72%
2	Ieper	16%	Ieper 14%
3	Somme	7%	Passendale 5%
4	Passendale	4%	Somme 3%
5	België	2%	Menenpoort 2%

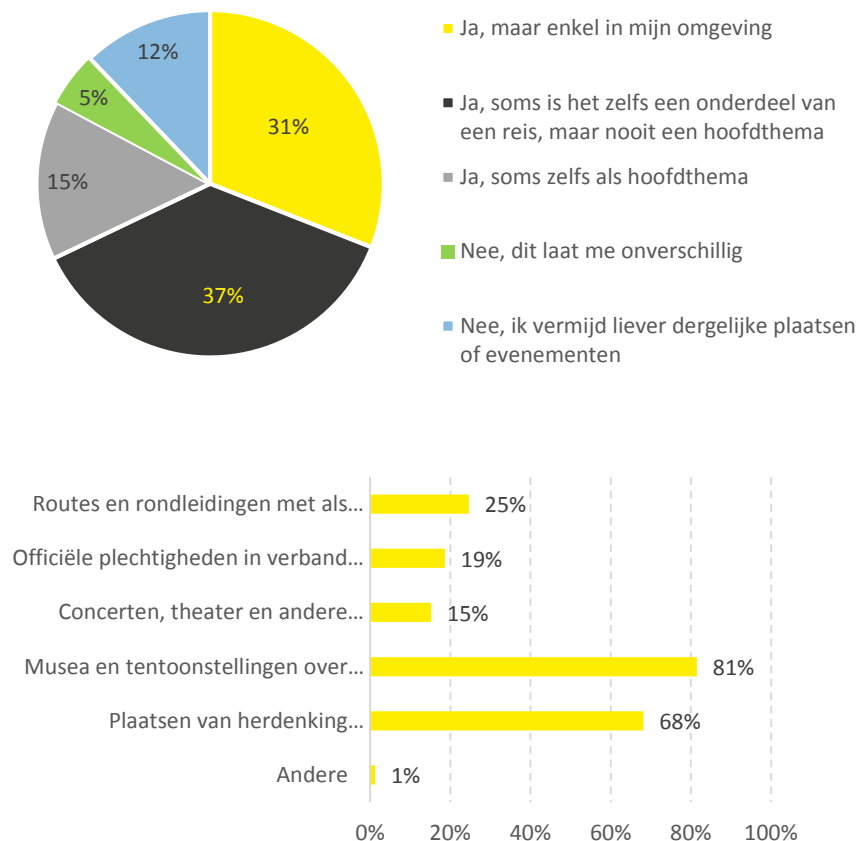
Situering Flanders Fields

Is het belangrijk om WO I te herdenken?

Bezoeken van plaatsen gelinkt aan oorlog

SAMENVATTING

De drie belangrijkste slagvelden in Europa voor het Verenigd Koninkrijk zijn net als in 2013 de *Somme* (40%), *Waterloo* (29%) en *Hastings* (17%). *Ieper* is een plaatsje gestegen (16%) en *Flanders* staat met 6% op de achtste plaats. Ook wanneer gevraagd wordt naar slagvelden gelinkt aan WO I voert de *Somme* het lijstje aan met 31%. *Ieper* komt pas om de vierde plaats (18%), 7% maakt ook de associatie met *Flanders*. Meer dan 60% van de respondenten situeert *Flanders Fields* in België. Opvallend is dat bijna een vijfde aangeeft dat *Flanders Fields* in Frankrijk ligt. Plaatsen of sites opnoemen die in *Flanders Fields* gelegen zijn gaat in 2016 iets vlotter. *Ieper* is voor het Verenigd Koninkrijk veruit het bekendst; op de tweede plaats staat Passendale en op de vierde de Menenpoort.

Wanneer gevraagd wordt naar de attitude ten opzichte van WO I, tonen de Britten een zeer hoge betrokkenheid. Ze bezoeken wel eens plaatsen gelinkt aan oorlogsgeschiedenis, vooral in de eigen omgeving (31%) en als onderdeel van een reis (37%). Het aandeel dat dit als hoofdthema beschouwt is zelfs 15%, een stijging tov 2013. Musea en tentoonstellingen en plaatsen van herdenking zoals begraafplaatsen en monumenten scoren het hoogst bij de vraag naar wat men dan bezoekt. De Britten zijn goed geïnformeerd over de betrokkenheid van hun voorouders. 47% van de ondervraagden heeft via de voorouders een link met WO I.

FAMILIELEDEN BETROKKEN BIJ WO I

Ja	47%
Nee	24%
Weet niet	29%

4.2 Ierland (2013: n=366; 2016: n=851)

TOP 5 SLAGVELDEN IN EUROPA

2013			2016	
1	Somme	28%	Somme	39%
2	Normandië	23%	Waterloo	29%
3	Waterloo	21%	Normandië	22%
4	Hastings	15%	Duinkerke	11%
5	Frankrijk	9%	Hastings	10%

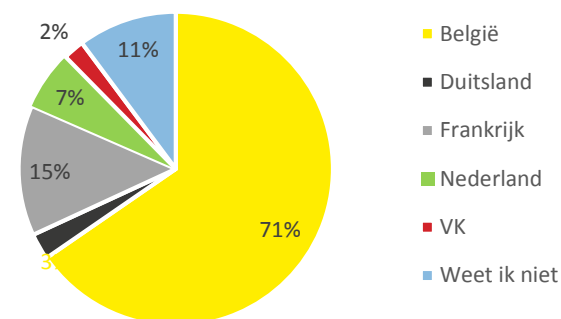
TOP 5 LOCATIES GEASSOCIEERD MET WO I

1	Frankrijk	34%
2	Somme	26%
3	België	19%
4	Duitsland	17%
5	Ieper	11%

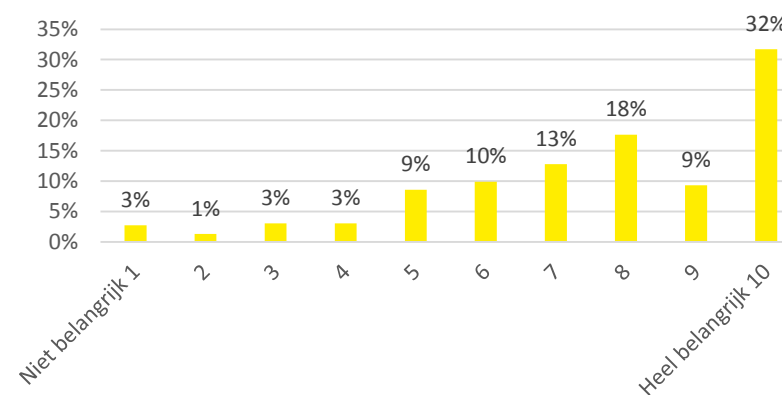
TOP 5 SITES FLANDERS FIELDS

2013			2016	
1	Weet niet	75%	Weet niet	70%
2	Ieper	12%	Ieper	16%
3	Somme	8%	Passendale	6%
4	Passendale	4%	Somme	3%
5	België	3%	(Zee)Brugge	3%

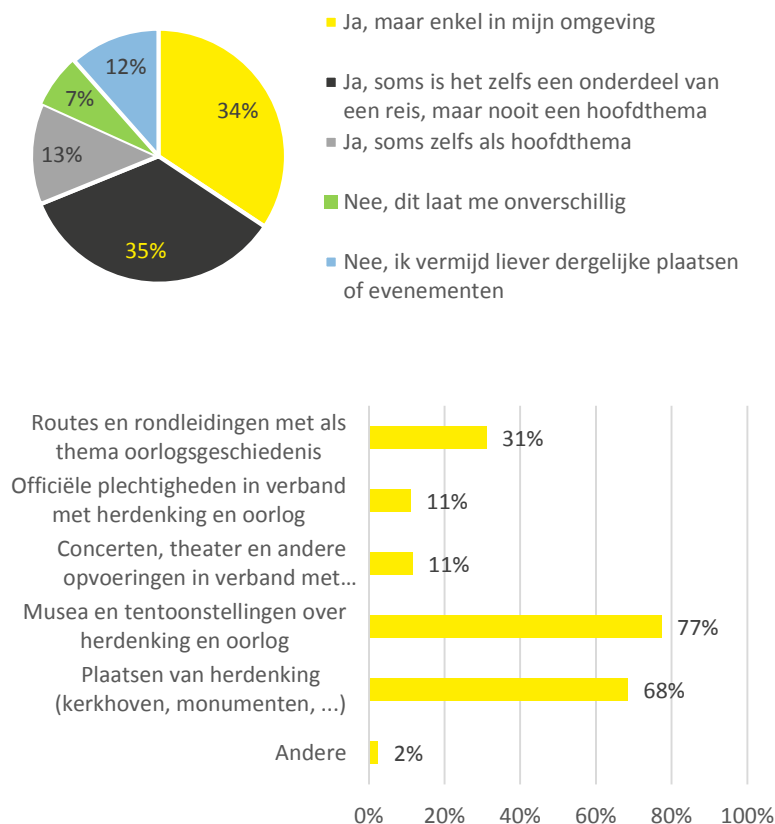
Situering Flanders Fields

Is het belangrijk om WO I te herdenken?

Bezoeken van plaatsen gelinkt aan oorlog

FAMILIELEDEN BETROKKEN BIJ WO I

Ja	30%
Nee	38%
Weet niet	32%

SAMENVATTING

De Ieren hebben een behoorlijke kennis van historische slagvelden in Europa. Ze noemen vooral de *Somme*, *Waterloo*, *Normandië* en *Duinkerke* op. Als zesde volgt *Flanders* (9%) en *Ieper* (8%) is de negende in de lijst.

De link met slagvelden uit WO I is iets zwakker, vaak kan men de slagvelden niet benoemen, 26% vernoemt de *Somme*, 11% denkt aan *Ieper* en 8% aan *Flanders*. 71% van de respondenten weet dat *Flanders Fields* in België ligt, respectievelijk 15% en 7% associëren het begrip met Frankrijk en Nederland.

Plaatsen aanduiden in *Flanders Fields* is dan weer minder voor de hand liggend. 70% zegt het niet te weten, dit is wel beter dan in 2013 toen nog driekwart dit antwoordde. *Ieper* en *Passendale* zijn nu wel nummer 1 en 2 en op de vierde plaats staat (Zee)Brugge.

Alhoewel de kennis over *Flanders Fields* soms beperkt is, hechten de Ieren redelijk veel belang aan herdenking en ook de betrokkenheid is hoog. 34% bezoekt wel eens plaatsen gelinkt aan oorlog in de eigen omgeving, en 48% doet dit ook op reis. Voor 13% is dit soms zelfs het hoofdthema van hun reis.

De Ieren bezoeken dan liefst musea en plaatsen van herdenking, hoewel bijna 1 op 3 ook graag een route of rondleiding volgt met als thema oorlogsgeschiedenis.

Of voorouders hebben meegevochten weet men vaak niet, 30% van de respondenten geeft aan dat dit wel het geval was.

4.3 Australië (2013: n=301; 2016: n=832)

TOP 5 SLAGVELDEN IN EUROPA

2013		2016	
1	Gallipoli	19%	Gallipoli 20%
2	Waterloo	19%	Somme 16%
3	Somme	14%	Waterloo 15%
4	Duitsland	13%	Normandië 14%
5	Frankrijk	13%	Frankrijk 11%

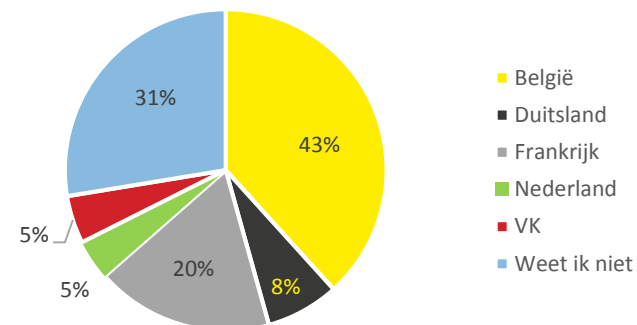
TOP 5 LOCATIES GEASSOCIEERD MET WO I

1	Frankrijk	26%
2	Gallipoli	20%
3	Duitsland	14%
4	Somme	12%
5	Turkije	11%

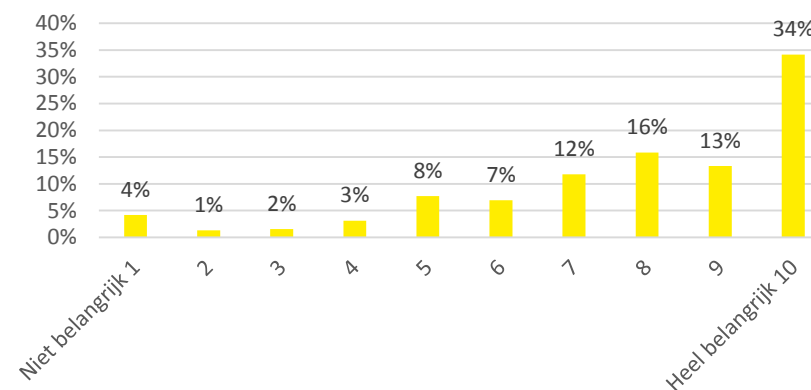
TOP 5 SITES FLANDERS FIELDS

2013		2016	
1	Weet niet	79%	Weet niet 78%
2	Ieper	9%	Ieper 7%
3	Somme	3%	Passendale 2%
4	Passendale	2%	België 2%
5	Frankrijk	2%	West-Vlaanderen 2%

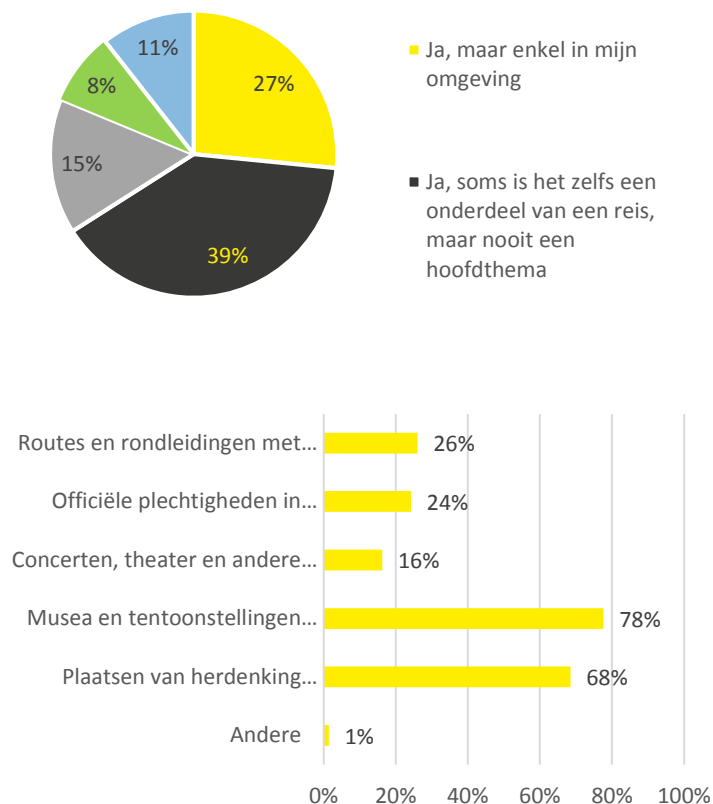
Situering Flanders Fields

Is het belangrijk om WO I te herdenken?

Bezoeken van plaatsen gelinkt aan oorlog

FAMILIELEDEN BETROKKEN BIJ WO I

Ja	35%
Nee	38%
Weet niet	27%

SAMENVATTING

De Australiërs hebben een zeer goede kennis van plaatsen gelinkt aan oorlogen in Europa. Wereldoorlog I neemt hier een sterke positie in. De meest genoemde Europese plaats is *Gallipoli*, gevolgd door *Somme* en *Waterloo*. Geen enkel Vlaams slagveld komt echter voor in de top 10, in tegenstelling tot in 2013. Wanneer specifieker wordt gevraagd naar WO I-plaatsen heeft *Gallipoli* zijn nummer 1 stek moeten afgeven aan Frankrijk en ook *Somme* wordt minder genoemd dan in de vorige vraag. De link met de WOI wordt dus minder gelegd. *Ieper* staat op de zevende plaats en wordt dus wel geassocieerd met WOI.

Flanders Fields kunnen Australiërs, in vergelijking met de andere nationaliteiten, minder goed plaatsen. Een relatief groot aandeel zegt het niet te weten. Hoewel het grootste deel België aanduidt, is dit deel toch kleiner dan bij de andere nationaliteiten. Bovendien vermeldt ook nog een vijfde *Frankrijk*. Een aanzienlijk deel van de Australiërs kan ook geen plaatsen in *Flanders Fields* opnoemen. De plaatsen die dan wel gelinkt worden aan *Flanders Fields* zijn *Ieper*, *Passendale* en *West-Vlaanderen*. De *Somme* wordt minder aan *Flanders Fields* gelinkt dan in 2013.

De Australiërs hechten veel belang aan het herdenken van WO I. Officiële plechtigheden vallen wel in de smaak bij een kwart van de Australiërs. De groep die het bezoeken van plaatsen gelinkt aan oorlog als hoofdthema van een reis ziet, is ook gestegen tov 2013.

De meeste Australiërs kunnen aangeven of hun voorouders al dan niet meegevochten hebben. 35% van de respondenten geeft aan dat voorouders meevochten, dit is 5 procentpunt minder dan in 2013.

4.4 Nieuw-Zeeland (2013: n=303; 2016: n=818)

TOP 5 SLAGVELDEN IN EUROPA

2013		2016	
1	Gallipoli	28%	Gallipoli 23%
2	Somme	23%	Waterloo 17%
3	Waterloo	21%	Somme 17%
4	Normandië	16%	Normandië 14%
5	Frankrijk	8%	Frankrijk 10%

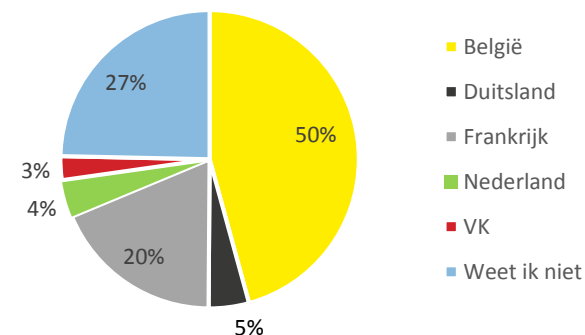
TOP 5 LOCATIES GEASSOCIEERD MET WO I

1	Frankrijk	48%
2	Gallipoli	47%
3	Duitsland	15%
4	Somme	15%
5	België	13%

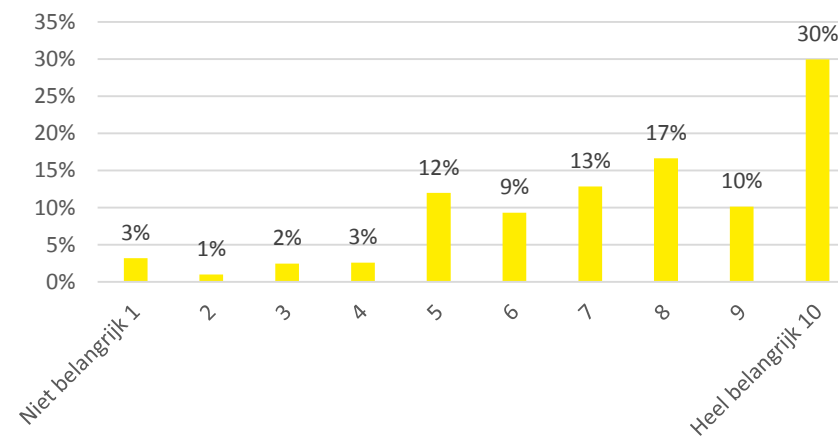
TOP 5 SITES FLANDERS FIELDS

2013		2016	
1	Weet niet	75%	Weet niet 79%
2	Ieper	12%	Ieper 9%
3	Somme	7%	Passendale 5%
4	Passendale	6%	Ypres Salient 2%
5	American cemetery	2%	Waregem 2%

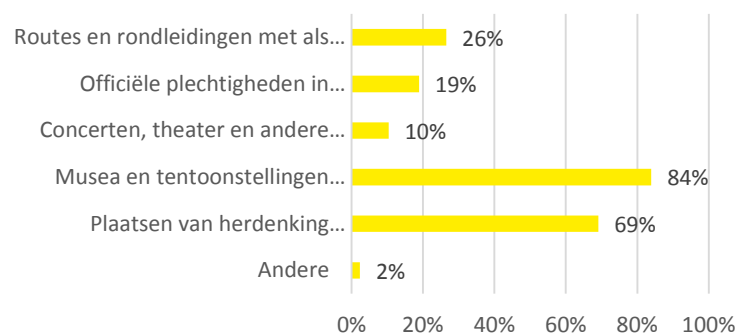
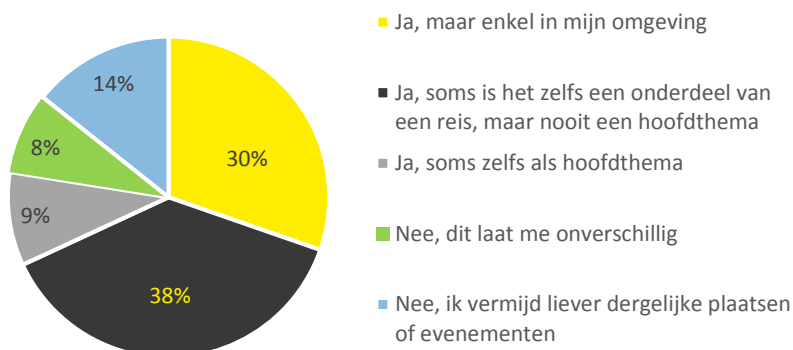
Situering Flanders Fields

Is het belangrijk om WO I te herdenken?

Bezoek aan plaatsen gelinkt aan oorlog

FAMILIELEDEN BETROKKEN BIJ WO I

Ja	42%
Nee	30%
Weet niet	28%

SAMENVATTING

Ook bij de Nieuw-Zeelanders bestaat een sterke band met WO I wanneer er wordt gepeild naar slagvelden in Europa. *Gallipoli* krijgt de hoogste score, gevolgd door *Waterloo* en Somme. Bij de vraag om slagvelden te associëren met WO I staat Frankrijk op kop, maar *Gallipoli* wordt toch door bijna de helft van de respondenten genoemd. Er is ongeveer een even sterke associatie met *Ieper* als bij de Australiërs.

De meerderheid van de respondenten plaatst *Flanders Fields* in België, maar net zoals in de andere Commonwealthlanden wordt ook de associatie met Frankrijk sterk gemaakt. *Ieper*, *Passendale* en de *Ieperboog* worden vernoemd als plaatsen in Flanders Fields. Vooral de sterkere band met *Passendale* springt in het oog bij Nieuw-Zeeland.

De Nieuw-Zeelanders tonen een hoge betrokkenheid en interesse in de herdenking van WO I. Ze bezoeken plaatsen of evenementen gelinkt aan oorlogsgeschiedenis meestal als onderdeel van een reis of in de eigen omgeving. Een vijfde van de Nieuw-Zeelanders geeft aan zich niet voor herdenkingstoerisme te interesseren, of zelfs actief plaatsen gelinkt aan oorlogsgeschiedenis te vermijden.

42% van de respondenten geeft aan dat voorouders geleden of meegevochten hebben tijdens de oorlog. Die link met de voorouders is belangrijk omdat men door het persoonlijke verhaal vaak meer belangstelling toont voor het herdenken van WO I.

4.5 Canada (2013: n=308; 2016: n=831)

TOP 5 SLAGVELDEN IN EUROPA

2013		2016	
1	Normandië	25%	Normandië 30%
2	Vimy	20%	Waterloo 16%
3	Waterloo	17%	Vimy 16%
4	Dieppe	11%	Duitsland 10%
5	Frankrijk	9%	Frankrijk 9%

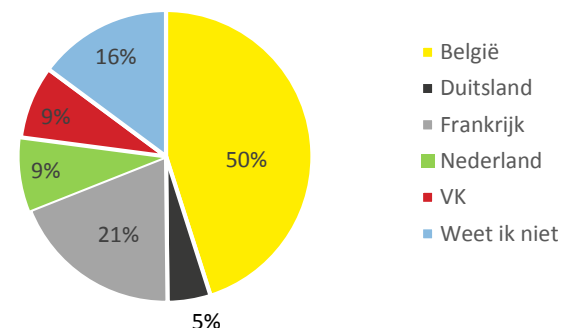
TOP 5 LOCATIES GEASSOCIEERD MET WO I

1	Frankrijk	30%
2	Duitsland	22%
3	VK	9%
4	België	9%
5	Vimy	9%

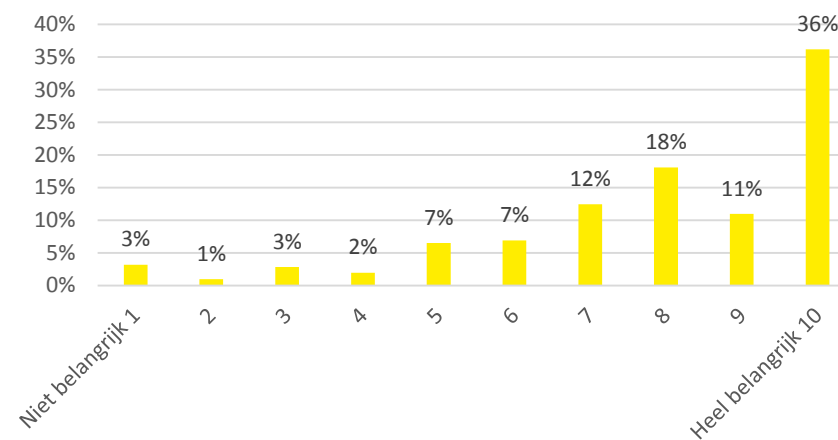
TOP 5 SITES FLANDERS FIELDS

2013		2016	
1	Weet niet	82%	Weet niet 73%
2	Ieper	5%	Ieper 6%
3	Vimy	2%	België 3%
4	België	2%	Frankrijk 2%
5	Frankrijk	2%	Passendale 2%

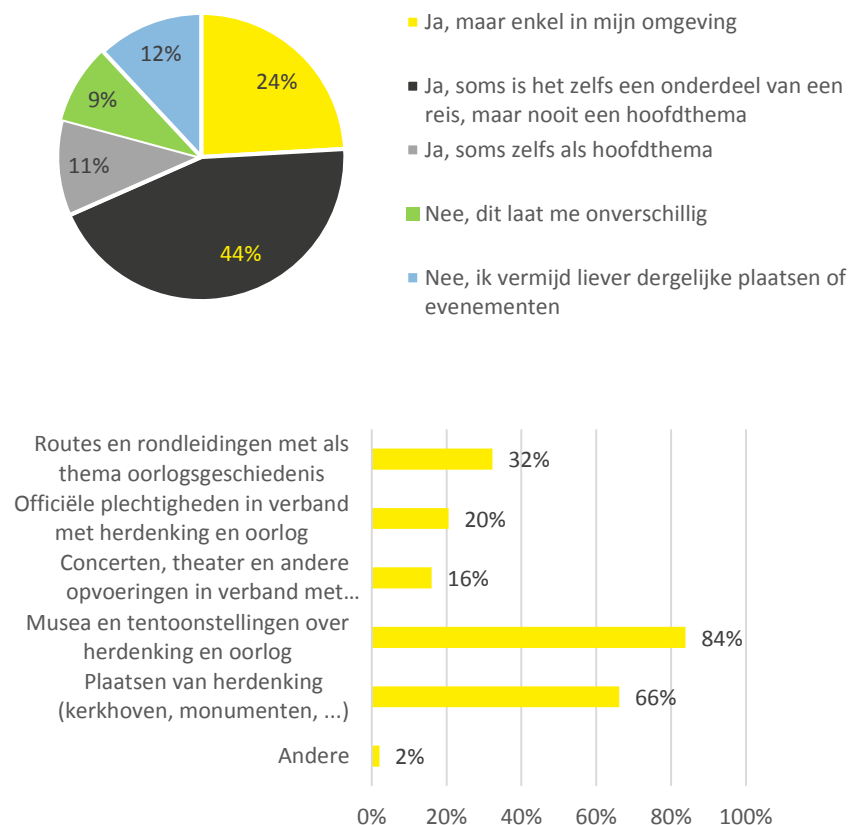
Situering Flanders Fields

Is het belangrijk om WO I te herdenken?

Bezoek aan plaatsen gelinkt aan oorlog

FAMILIELEDEN BETROKKEN BIJ WO I

Ja	32%
Nee	41%
Weet niet	28%

SAMENVATTING

Naast *Normandië* is *Waterloo* en *Vimy* top-of-mind voor de Canadezen. Plekken opgeven die geassocieerd worden met WO I is niet voor de hand liggend. Hoewel *Vimy* door 16% van de respondenten genoemd werd in de eerste vraag, wordt de associatie met de Eerste Wereldoorlog nauwelijks gemaakt. *Ieper* staat als eerste Vlaamse slagveld met 6% op de zevende plaats in de ranking.

Ook de helft van de Canadezen linken *Flanders Fields* met België, maar een vijfde legt ook de link met Frankrijk. Plaatsen opnoemen in *Flanders Fields* lukt een stuk beter dan in 2013.

Meer dan een derde van de respondenten vindt het heel belangrijk dat de Eerste Wereldoorlog herdacht wordt. Canadezen bezoeken plaatsen of evenementen gelinkt aan oorlogsgeschiedenis meestal als onderdeel van een reis en minder in de eigen omgeving. Eén derde van de respondenten doet graag een thematische route of rondleiding, dit is het meest van alle Commonwealth-landen. Daarnaast woont een vijfde graag een officiële plechtigheid bij.

Net als in de andere Angelsaksische landen, kennen de Canadezen heel goed hun familiegeschiedenis. 41% van de Canadezen geeft aan dat voorouders niet geleden of meegevochten hebben tijdens de oorlog. Dit is het meest van alle Commonwealth-landen.

4.6 Verenigde Staten (2013: n=299; 2016: n=794)

TOP 5 SLAGVELDEN IN EUROPA

2013		2016	
1	Normandië	35%	Normandië 33%
2	Waterloo	16%	Waterloo 17%
3	Ardenne	13%	Berlijn 11%
4	Duitsland	10%	Frankrijk 10%
5	Frankrijk	9%	Ardenne 9%

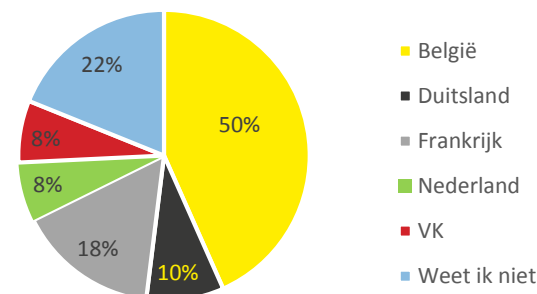
TOP 5 LOCATIES MET WO I

1	Frankrijk	26%
2	Duitsland	25%
3	België	10%
4	Somme	9%
5	Verdun	7%

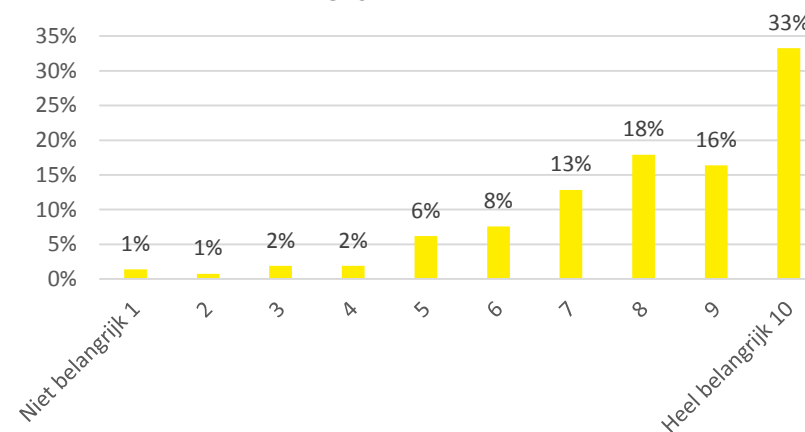
TOP 5 SITES FLANDERS FIELDS

2013		2016	
1	Weet niet	71%	Weet niet 70%
2	Ieper	6%	Ieper 7%
3	Belgie	5%	Frankrijk 4%
4	Nederland	3%	België 3%
5	American Cemetery	3%	(Zee)Brugge 2%

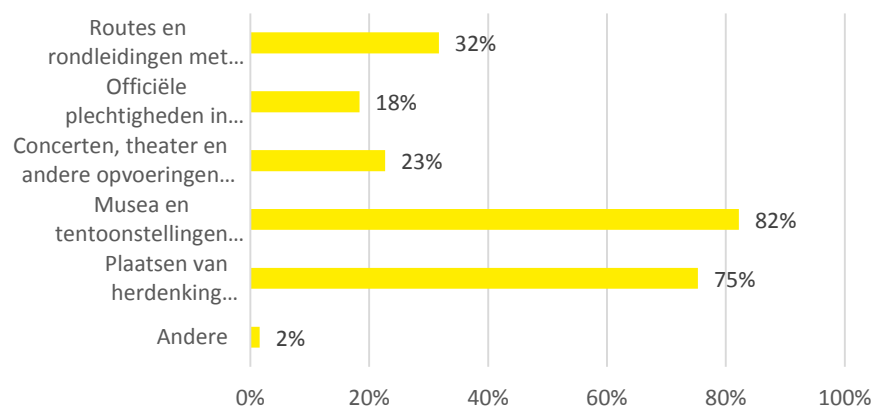
Situering Flanders Fields

Is het belangrijk WO I te herdenken?

Bezoek aan plaatsen gelinkt aan oorlog

FAMILIELEDEN BETROKKEN BIJ WO I

Ja	30%
Nee	48%
Weet niet	22%

SAMENVATTING

Slagvelden in Europa die het eerst opkomen bij de Amerikanen zijn net als in 2013 *Normandië* en *Waterloo*. De *Ardennen*, in 2013 nog op de derde plaats, is twee plaatsen gezakt.

Het aandeel respondenten dat geen link tussen locaties en de Eerste Wereldoorlog legt, is het grootst voor de Amerikanen. De *Somme* en *Verdun* worden als eerste specifieke slagvelden gelinkt.

De helft van de respondenten plaatst *Flanders Fields* in België, gevolgd door bijna een vijfde die Frankrijk aanduiden. De meerderheid is ook niet in staat om sites in Flanders Field te plaatsen; met 7% wordt *Ieper* het vaakst vermeld. Waar in 2013 Nederland nog als locatie voor Flanders Fields werd aangeduid, is dit nu vervangen door Frankrijk.

Ondanks het feit dat hun kennis over de Eerste Wereldoorlog eerder beperkt is, hechten de Amerikanen wel veel belang aan de herdenking van deze tragedie uit de geschiedenis. De Amerikanen geven het minst van alle nationaliteiten aan dat het bezoeken van plaatsen gelinkt aan een oorlog hen onverschillig laat of dat ze deze zelfs mijden.

Bij bijna de helft van de Amerikanen maakt een bezoek aan oorlogslocaties onderdeel uit van hun reis, en ze stappen dan graag een museum binnen, of bezoeken een monument of kerkhof.

30% van de respondenten geeft aan dat voorouders geleden of meegevochten hebben tijdens de oorlog. Die link met de voorouders is belangrijk omdat men door het persoonlijke verhaal vaak meer belangstelling toont voor het herdenken van WO I.

4.7 België: Nederlandstaligen (2013: n=203; 2016: n=425)

TOP 5 SLAGVELDEN IN EUROPA

2013		2016	
1	Waterloo	66%	Waterloo 60%
2	Normandië	23%	Normandië 21%
3	Ieper	20%	Ieper 16%
4	Ijzer	10%	Ijzer 12%
5	Ardenne	10%	Guldensporenslag 10%

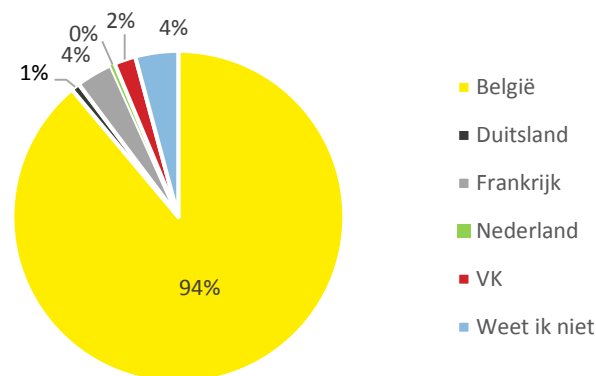
TOP 5 LOCATIES GEASSOCIEERD MET WO I

1	België	31%
2	Frankrijk	30%
3	Ieper	27%
4	Duitsland	17%
5	Verdun	12%

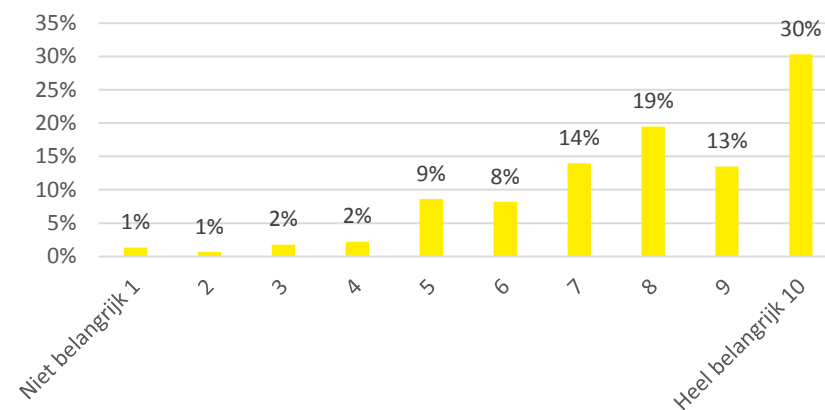
TOP 5 SITES FLANDERS FIELDS

2013		2016	
1	Ieper	58%	Ieper 57%
2	Weet niet	30%	Weet niet 29%
3	Diksmuide	12%	Diksmuide 13%
4	Passendale	9%	Passendale 12%
5	Menen	4%	Menenpoort 6%

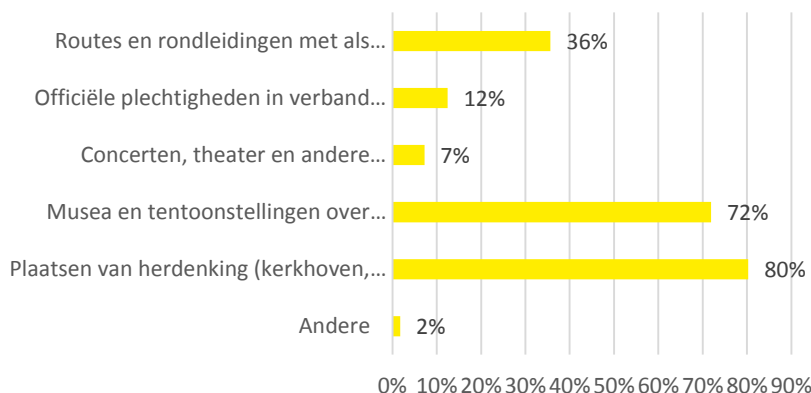
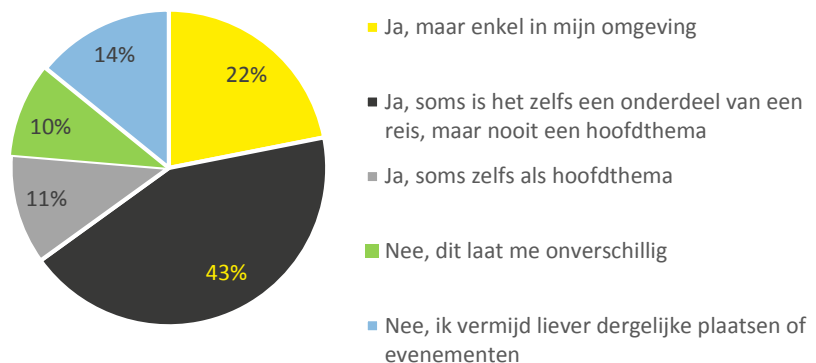
Situering Flanders Fields

Is het belangrijk om WO I te herdenken?

Bezoek aan plaatsen gelinkt aan oorlog

FAMILIELEDEN BETROKKEN BIJ WO I

Ja	41%
Nee	27%
Weet niet	32%

SAMENVATTING

Bij de Nederlandstalige Belgen is *Waterloo* top of mind wat betreft Europese slagvelden, gevolgd door *Normandië* en *Ieper*. Enige nieuwkomer in de top 5 is de *Guldensporenslag*. Wat Wereldoorlog I betreft, leggen de Nederlandstaligen het meest de link met *Ieper*. Ook *Verdun* wordt sterk geassocieerd met WO I. Slechts 8% legt het verband tussen de *Ijzer* en WO I, hoewel de *Ijzer* wel goed scoort in de vorige vraag.

De Nederlandstalige Belgen associëren *Flanders Fields* uiteraard heel sterk met België. Slechts 4% moet het antwoord op deze vraag verschuldigd blijven en ook 30% kan geen site opnoemen. Meer dan de helft van de Nederlandstalige Belgen noemt *Ieper*. *Menen*, dat in 2013 op de vijfde plek stond, is in 2016 vervangen door de *Menenpoort*.

De Nederlandstalige Belgen vinden het belangrijk dat de Eerste Wereldoorlog wordt herdacht, maar er zijn hier vrij gematigd in. Ze bezoeken graag plaatsen gelinkt aan oorlogsgeschiedenis als onderdeel van hun reis en in hun omgeving, maar ongeveer een kwart wil geen plaatsen bezoeken, of mijdt ze zelfs. De Nederlandstalige Belgen bezoeken graag musea en herdenkingsplaatsen, en meer dan een derde, het meest van alle nationaliteiten, doet graag een route of rondleiding.

Sinds 2013 weten de Nederlandstalige Belgen veel meer van hun familiegeschiedenis. Het aandeel Nederlandstalige Belgen dat zegt voorouders te hebben die meegevochten of geleden hebben tijdens de Eerste Wereldoorlog ligt niet hoger dan bij de helft van de andere nationaliteiten. Dit is opvallend gezien de bezetting en het feit dat een belangrijk deel van het front in Vlaanderen lag.

4.8 België: Franstaligen (2013: n=202; 2016: n=436)

TOP 5 SLAGVELDEN IN EUROPA

2013		2016	
1	Waterloo	88%	Waterloo 79%
2	Verdun	31%	Verdun 40%
3	Normandië	20%	Normandië 17%
4	Bastogne	10%	Ardenne 9%
5	Ardenne	9%	Bastogne 7%

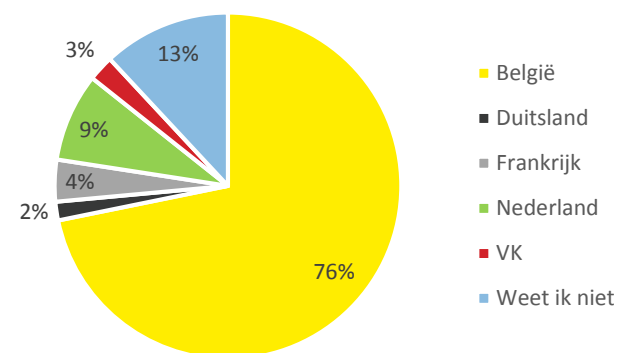
TOP 5 LOCATIES GEASSOCIEERD MET WO I

1	Verdun	34%
2	Frankrijk	18%
3	België	15%
4	Ijzer	13%
5	Duitsland	12%

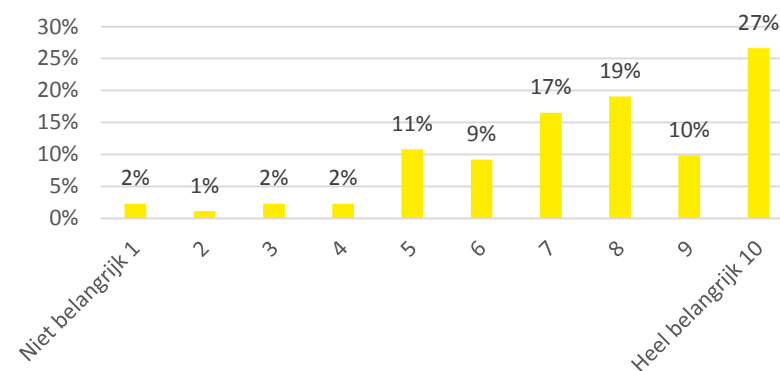
TOP 5 SITES FLANDERS FIELDS

2013		2016	
1	Weet niet	63%	Weet niet 62%
2	Ieper	30%	Ieper 25%
3	Diksmuide	6%	Diksmuide 4%
4	Ijzer	4%	Ijzer 3%
5	(Zee)Brugge	3%	Antwerpen 2%

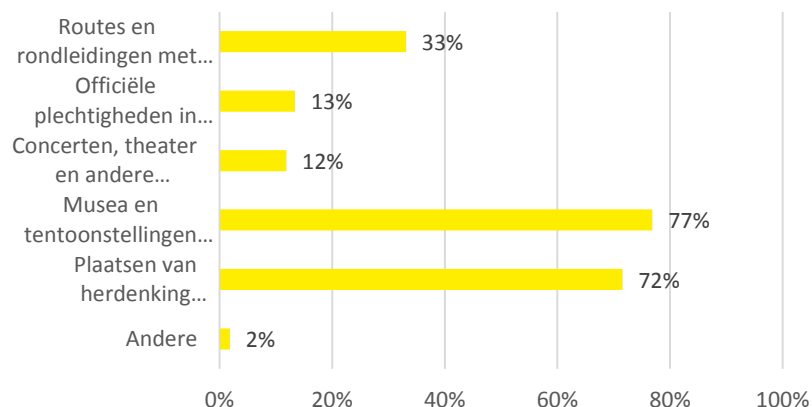
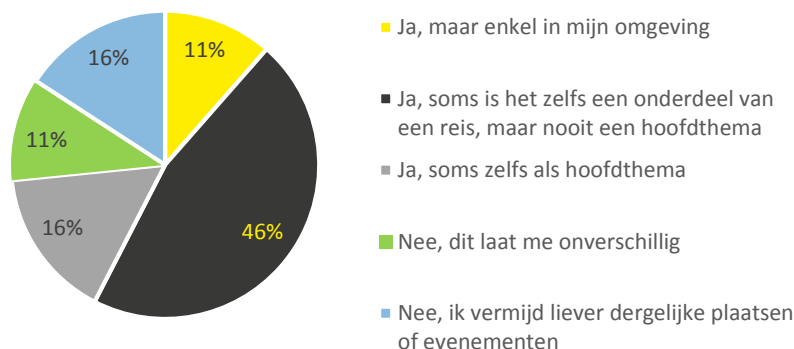
Situering Flanders Fields

Is het belangrijk om WO I te herdenken?

Bezoek aan plaatsen gelinkt aan oorlog

FAMILIELEDEN BETROKKEN BIJ WO I

Ja	46%
Nee	19%
Weet niet	35%

SAMENVATTING

Bij de Franstalige Belgen is *Waterloo* top of mind wat betreft Europese veldslagen. De Nederlandstaligen noemen vaker WO I-plaatsen dan de Franstaligen. *Verdun* wordt door de Franstaligen wel vaak genoemd.

Wat Wereldoorlog I betreft, leggen de Franstaligen het meest de link met *Verdun*. Hoewel ze *Verdun* zeer goed kennen als slagveld, wordt de link met WO I niet altijd gelegd. Dit in tegenstelling tot de *Ijzer* die niet zo sterk algemeen top of mind is, maar wel sterk wordt geassocieerd met WO I. De *Ijzer* is een locatie die enkel sterk scoort bij de Belgen. *Ieper* staat pas op de zesde plaats (11%).

De Franstalige Belgen associëren *Flanders Fields* uiteraard enorm sterk met België. Toch kan 13% van de Franstaligen geen link maken met een land. Het opnoemen van plaatsen verbonden aan *Flanders Fields* is voor Franstaligen geen evidentie. De enige plaats die bekend is met een kwart van de respondenten, is *Ieper*. Opvallend is *Antwerpen*, dat in 2016 de top vijf van sites in *Flanders Fields* is binnengedrongen.

De Franstalige Belgen vinden het belangrijk dat de Eerste Wereldoorlog wordt herdacht, maar zijn hier vrij gematigd in. Bijna de helft van de Franstalige Belgen bezoekt een oorlogssite als onderdeel van de reis. Driekwart gaat dan naar musea en herdenkingsplaatsen, terwijl toch een derde graag een route of rondleiding doet.

De kennis van de recente familiegeschiedenis is bij de Franstalige Belgen minder groot dan bij de inwoners van de Angelsaksische landen. Het aandeel Belgen dat zegt voorouders te hebben die meegevochten of geleden hebben tijdens de Eerste Wereldoorlog ligt vrij hoog, maar niet hoger dan de inwoners van het VK en Frankrijk.

4.9 Duitsland: Nordrhein-Westfalen

(2013: n=199; 2016: n=824)

TOP 5 SLAGVELDEN IN EUROPA

2013			2016	
1	Waterloo	26%	Waterloo	19%
2	Normandië	15%	Verdun	14%
3	Duitsland	13%	Duitsland	13%
4	Verdun	13%	Frankrijk	12%
5	Teutoburger Wald	11%	Normandië	8%

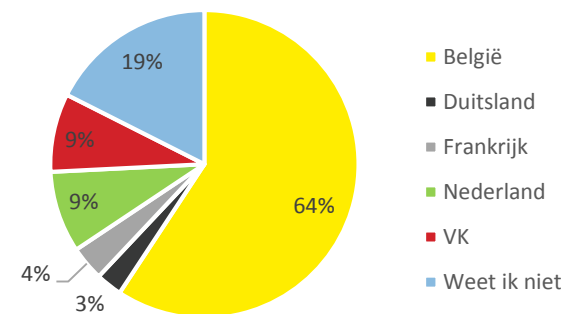
TOP 5 LOCATIES GEASSOCIEERD MET WO I

1	Frankrijk	33%
2	Duitsland	20%
3	Verdun	18%
4	België	11%
5	Polen	7%

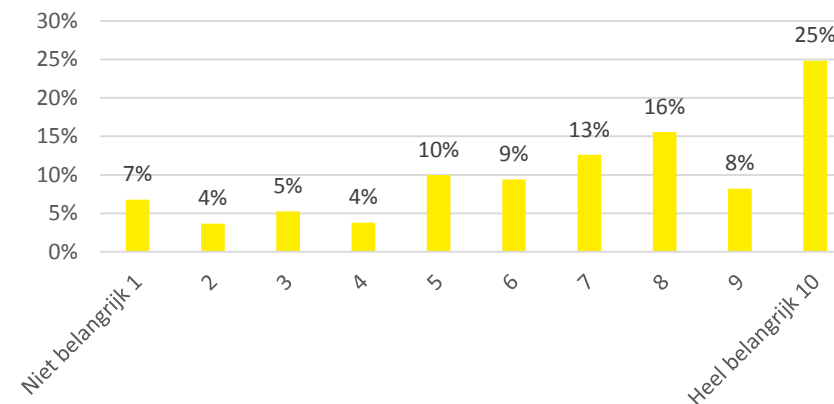
TOP 5 SITES FLANDERS FIELDS

2013			2016	
1	Weet niet	74%	Weet niet	77%
2	Ieper	12%	Ieper	10%
3	Brussel	3%	Gent	3%
4	Antwerpen	2%	(Zee)Brugge	2%
5	Diksmuide	2%	Antwerpen	2%

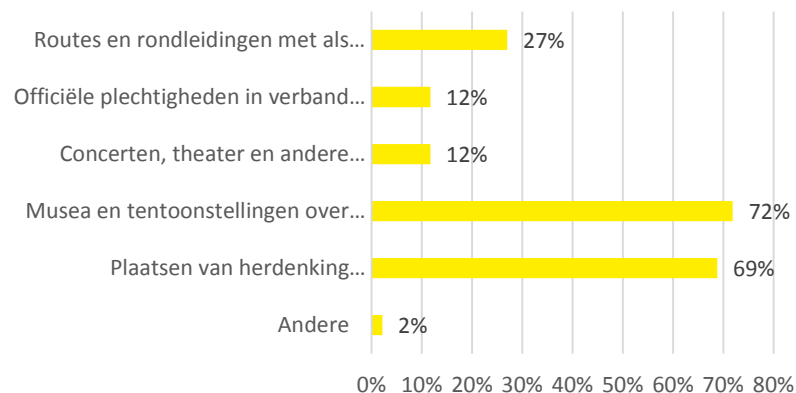
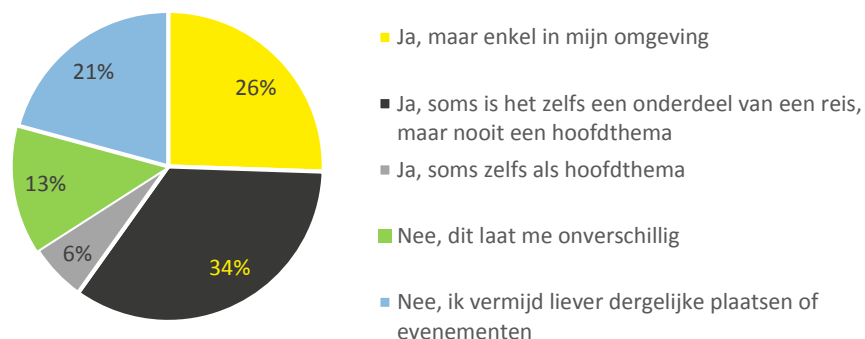
Situering Flanders Fields

Is het belangrijk om WO I te herdenken?

Bezoek aan plaatsen gelinkt aan oorlog

FAMILIELEDEN BETROKKEN BIJ WO I

Ja	40%
Nee	23%
Weet niet	37%

SAMENVATTING

Voor de Duitsers uit Nordrhein-Westfalen zijn *Waterloo*, *Verdun* en Duitsland de belangrijkste historische slagvelden in Europa. *Tannenberg* (4%) is naast *Verdun* de enige uitgesproken plaats op de top 10 van locaties die geassocieerd wordt met WO I.

Flanders Fields ligt volgens de meeste respondenten in België, maar bijna een vijfde van de respondenten weet niet waar Flanders Fields zich bevindt. Buiten *Ieper* is er geen enkele site die een aandeel van meer dan 10% haalt.

Slechts een kwart van de Duitsers uit Nordrhein-Westfalen is volledig overtuigd dat de Eerste Wereldoorlog herdacht moet worden. Meer dan een derde bezoekt dan ook geen plaatsen of evenementen gelinkt aan oorlogsgeschiedenis, of mijdt ze zelfs.

Als men iets bezoekt, gaat het, zoals in het algemeen het geval is, meestal om plaatsen van herdenking, musea en tentoonstellingen en routes.

De Duitse respondenten uit Nordrhein-Westfalen zijn, buiten de Nederlanders, de grootste groep die aangeeft niet te weten of hun voorouders in WO I gevochten/geleden hebben.

4.10 Duitsland: overige (2013: n=207; 2016: n=349)

TOP 5 SLAGVELDEN IN EUROPA

2013		2016	
1	Waterloo	18%	Verdun 25%
2	Verdun	13%	Waterloo 21%
3	Stalingrad	11%	Frankrijk 11%
4	Teutoburger Wald	11%	Duitsland 10%
5	Leipzig	10%	Stalingrad 10%

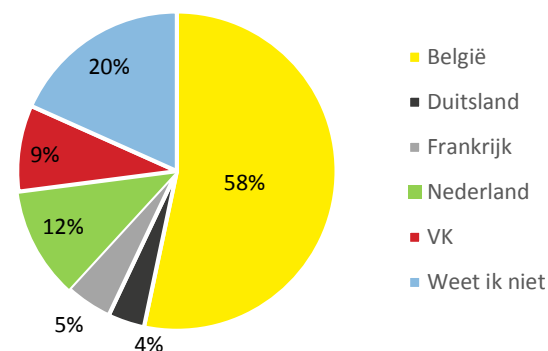
TOP 5 LOCATIES GEASSOCIEERD MET WO I

1	Frankrijk	30%
2	Verdun	25%
3	Duitsland	19%
4	Rusland	9%
5	Polen	6%

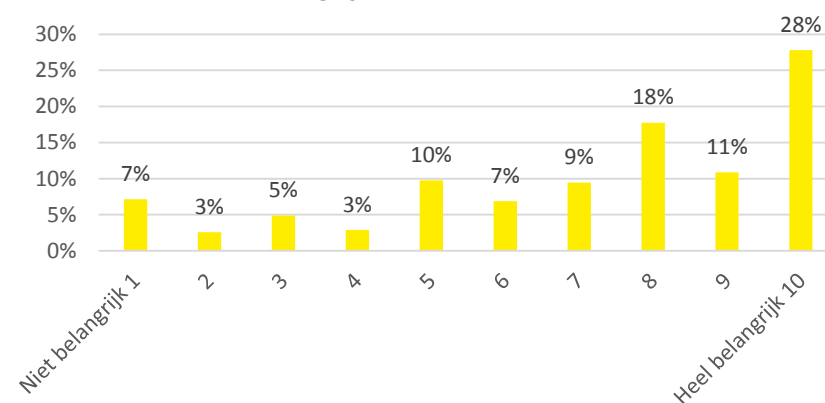
TOP 5 SITES FLANDERS FIELDS

2013		2016	
1	Weet niet	76%	Weet niet 76%
2	Ieper	10%	Ieper 10%
3	(Zee)Brugge	4%	(Zee)brugge 3%
4	Brussel	3%	Gent 3%
5	Waterloo	2%	Antwerpen 2%

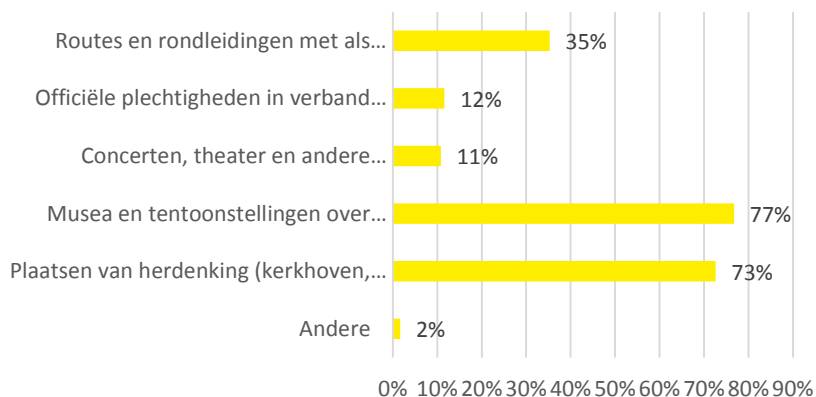
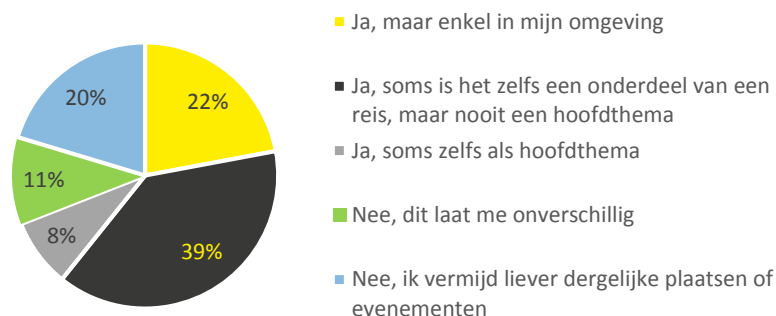
Situering Flanders Fields

Is het belangrijk om WO I te herdenken?

Bezoek aan plaatsen gelinkt aan oorlog

FAMILIELEDEN BETROKKEN BIJ WO I

Ja	46%
Nee	19%
Weet niet	36%

SAMENVATTING

Voor de Duitsers zijn *Verdun* en *Waterloo* de belangrijkste historische slagvelden in Europa. Net als bij de Duitsers uit Nordrhein-Westfalen, is *Tannenberg* (4%) naast *Verdun* de enige uitgesproken plaats op de top 10 van locaties die geassocieerd wordt met WO I.

Hoewel een vijfde van de respondenten niet kan antwoorden op de vraag in welk land *Flanders Fields* ligt, geeft meer dan de helft aan dat *Flanders Fields* in België ligt. Driekwart kan geen sites opnoemen, en alleen *Ieper* haalt de 10%.

Net als in Nederland, zijn de Duitsers minder te vinden voor de herdenking van WO I. Ook hier is bijna een derde niet geïnteresseerd in het bezoeken van plaatsen of evenementen en een vijfde vermijdt deze plaatsen.

Als men iets bezoekt gaat het, zoals in het algemeen het geval is, meestal om plaatsen van herdenking, musea en routes.

Net als hun landgenoten uit Nordrhein-Westfalen zijn de overige Duitsers, in vergelijking met de andere bevraagde nationaliteiten, minder op de hoogte van hun familiegeschiedenis. Toch geeft bijna de helft aan te weten dat hun voorouders meevochten of leden in de Eerste Wereldoorlog.

4.11 Frankrijk Nord-Pas de Calais en Ile de France (2013: n=345; 2016: n=834)

TOP 5 SLAGVELDEN IN EUROPA

2013		2016	
1	Verdun	51%	Verdun 63%
2	Waterloo	48%	Waterloo 45%
3	Normandië	15%	Austerlitz 15%
4	Austerlitz	12%	Normandië 13%
5	Stalingrad	15%	Stalingrad 9%

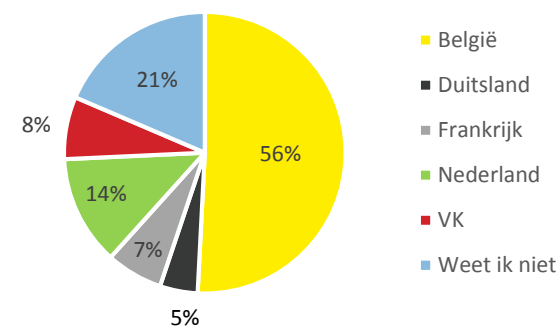
TOP 5 LOCATIES GEASSOCIEERD MET WO I

1	Verdun	61%
2	Somme	19%
3	Frankrijk	16%
4	Marne	14%
5	Duitsland	9%

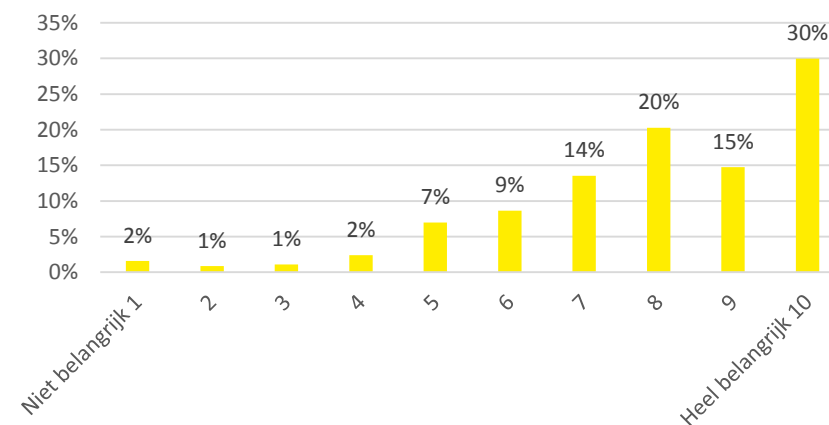
TOP 5 SITES FLANDERS FIELDS

2013		2016	
1	Weet niet	68%	Weet niet 74%
2	Ieper	10%	Ieper 11%
3	België	4%	België 3%
4	Brussel	3%	Brussel 1%
5	Antwerpen	2%	Verdun 1%

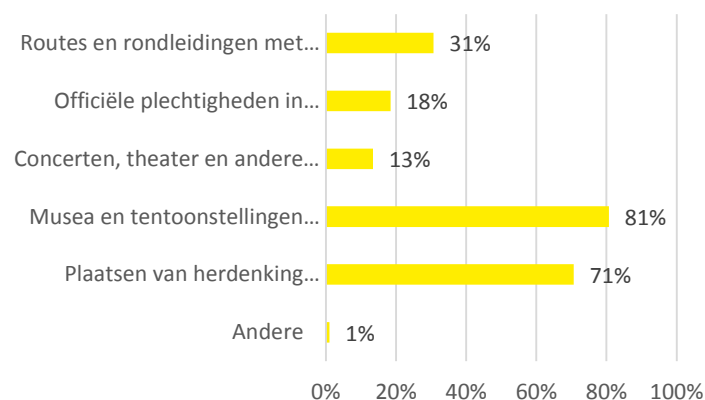
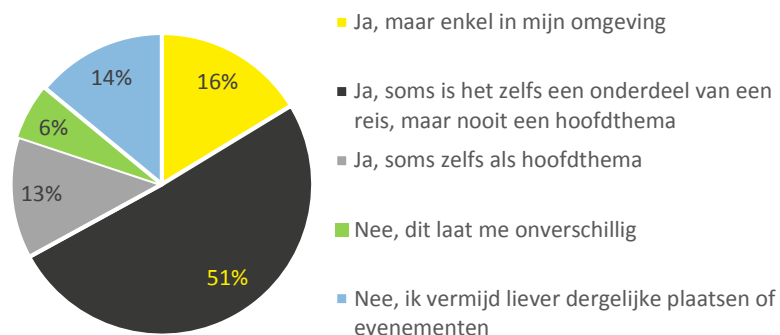
Situering Flanders Fields

Is het belangrijk om WO I te herdenken?

Bezoek aan plaatsen gelinkt aan oorlog

FAMILIELEDEN BETROKKEN BIJ WO I

Ja	53%
Nee	21%
Weet niet	25%

SAMENVATTING

Voor de Fransen uit Nord-Pas-de-Calais en Île-de-France blijven *Verdun* en *Waterloo* de top-of-mind Europese slagvelden. In 2016 is de derde plaats ingenomen door *Austerlitz*. *Verdun* wordt ook meteen geassocieerd met de Eerste Wereldoorlog, gevolgd door de *Somme*. Pas op de vijfde plaats komt een niet-Franse locatie.

56% van de Fransen weten dat *Flanders Fields* in België ligt, hoewel toch meer dan een vijfde het antwoord op deze vraag niet kon geven. Het grootste aandeel respondenten dat *Flanders Fields* in Nederland plaatst, zijn na de overige Fransen, de Fransen uit Nord-Pas-de-Calais en Île-de-France.

De Fransen zijn erg overtuigd van het belang van de herdenking van de Grote Oorlog. En zij bezoeken dan ook graag plaatsen die gelinkt zijn met oorlogsgeschiedenis, vooral als onderdeel van een reis. Slechts 16% brengt ook graag een bezoek aan plaatsen in de omgeving.

Musea en plaatsen van herdenking zijn voor de Fransen belangrijk om te bezoeken, hoewel bijna een derde ook graag routes en rondleidingen met een oorlogsthema doen.

Een kwart kan niet zeggen of hun familie meevocht of geleden heeft in de oorlog, terwijl meer dan de helft via zijn voorouders een band heeft met de Eerste Wereldoorlog.

4.12 Frankrijk overige (2013: n=267; 2016: n=344)

TOP 5 SLAGVELDEN IN EUROPA

2013		2016	
1	Verdun	48%	Verdun 68%
2	Waterloo	41%	Waterloo 41%
3	Austerlitz	16%	Normandië 18%
4	Normandië	15%	Austerlitz 13%
5	Marne	7%	Landingsstranden Normandië 9%

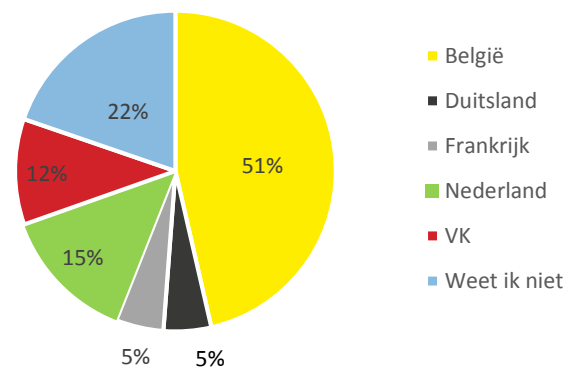
TOP 5 LOCATIES GEASSOCIEERD MET WO I

1	Verdun	63%
2	Somme	19%
3	Marne	13%
4	Frankrijk	13%
5	Duitsland	8%

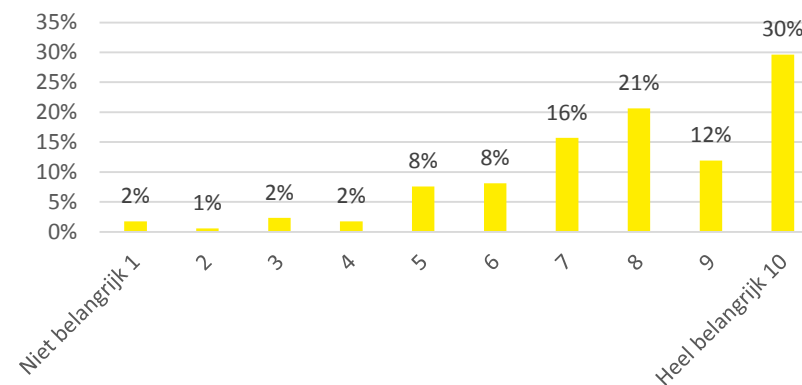
TOP 5 SITES FLANDERS FIELDS

2013		2016	
1	Weet niet	76%	Weet niet 77%
2	Ieper	8%	Ieper 8%
3	Brussel	2%	België 4%
4	België	2%	Brussel 2%
5	Duinkerke	2%	(Zee)Brugge 2%

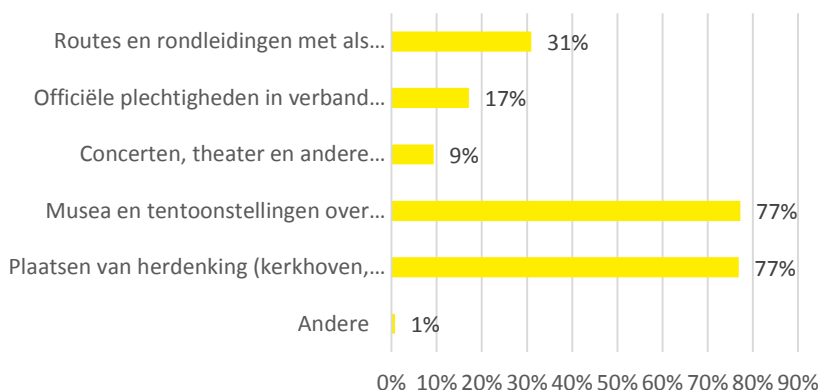
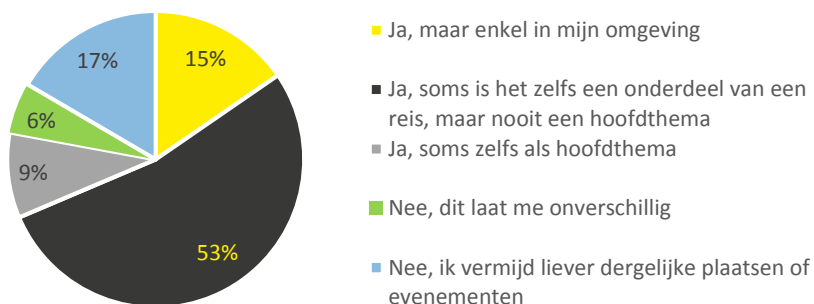
Situering Flanders Fields

Is het belangrijk om WO I te herdenken?

Bezoek aan plaatsen gelinkt aan oorlog

FAMILIELEDEN BETROKKEN BIJ WO I

Ja	58%
Nee	18%
Weet niet	24%

SAMENVATTING

Voor de Fransen zijn *Verdun* en *Waterloo* met voorsprong de belangrijkste historische slagvelden. *Verdun* wordt ook heel sterk gelinkt aan de Eerste Wereldoorlog. Net als voor de Fransen uit Nord-Pas de Calais en Île-de-France, staat pas op de vijfde plaats een locatie die niet in Frankrijk ligt.

De helft van de Fransen plaatst *Flanders Fields* in België, maar 15%, het hoogste aandeel van alle nationaliteiten, denkt aan Nederland. Het benoemen van een site is vrij moeilijk voor meer dan driekwart van de Fransen. Zelfs de best gekende locatie, *Ieper*, haalt geen 10%

De betrokkenheid ten opzichte van WO I ligt voor de Fransen redelijk hoog. Meer dan de helft van de Fransen bezoekt plaatsen gelinkt aan oorlogsgeschiedenis als onderdeel van een reis. Net als hun medelandgenoten uit Nord-Pas-de-Calais en Île-de-France bezoeken ze niet graag locaties in hun eigen omgeving, en wil bijna een derde routes of rondleidingen met een oorlogsthema volgen.

Ondanks het feit dat bijna een kwart van de respondenten niet weet of hun familie betrokken was bij de oorlog, geeft bijna 60% aan dat hun voorouders geleden of gevochten hebben.

Die link met de voorouders is belangrijk omdat men door het persoonlijke verhaal vaak meer belangstelling toont voor het herdenken van WO I.

4.13 Nederland (2013: n=407; 2016: n=877)

TOP 5 SLAGVELDEN IN EUROPA

2013			2016	
1	Waterloo	47%	Waterloo	45%
2	Normandië	26%	Normandië	24%
3	Ardenennen	13%	Arnhem	12%
4	Arnhem	12%	Ardenennen	9%
5	Verdun	9%	Verdun	7%

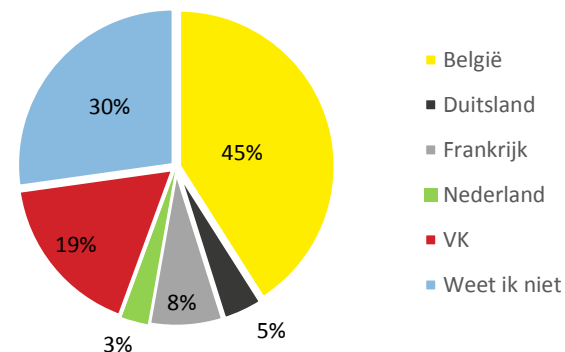
TOP 5 LOCATIES GEASSOCIEERD MET WO I

1	Frankrijk	30%
2	België	22%
3	Duitsland	18%
4	Ieper	8%
5	Verdun	7%

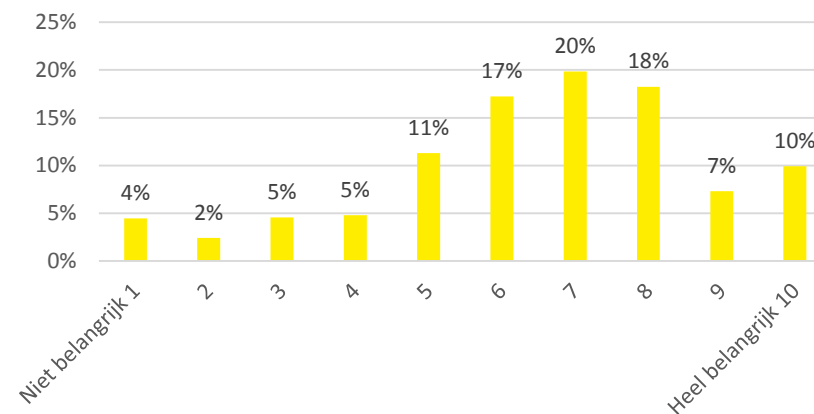
TOP 5 SITES IN FLANDERS FIELDS

2013			2016	
1	Weet niet	79%	Weet niet	74%
2	Ieper	13%	Ieper	15%
3	Gent	2%	Verdun	2%
4	Passendale	2%	(Zee)Brugge	1%
5	Antwerpen	2%	Antwerpen	1%

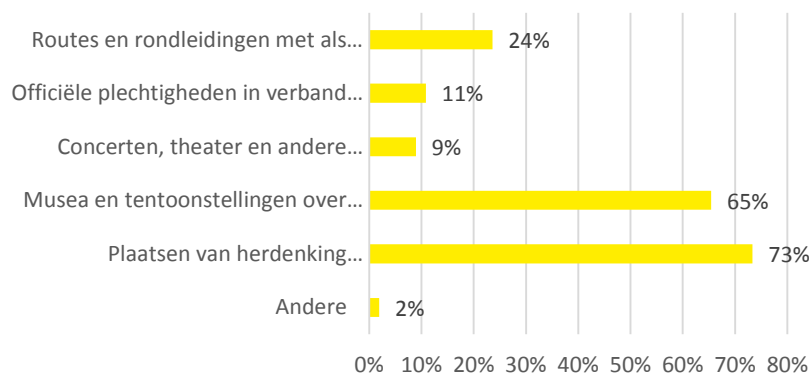
Situering Flanders Fields

Is het belangrijk WOI te herdenken?

Bezoek aan plaatsen gelinkt aan oorlog

FAMILIELEDEN BETROKKEN BIJ WO I

Ja	15%
Nee	46%
Weet niet	39%

SAMENVATTING

Voor onze noorderburen zijn *Waterloo*, *Normandië* en sinds 2016 *Arnhem* de 3 belangrijkste historische slagvelden in Europa.

Ieper en *Verdun* worden in het bijzonder gelinkt aan WO I. Hoewel 30% geen antwoord kan geven om *Flanders Fields* te situeren, legt 45% van de Nederlanders de connectie met België. Bijna een vijfde meent dat dit in het Verenigd Koninkrijk ligt. Het aandeel respondenten dat geen site kan opnoemen is in 2016 gezakt naar driekwart ipv bijna viervijfde. *Ieper* is met voorsprong de bekendste locatie.

Net als de Duitsers zijn de Nederlanders weinig geïnteresseerd in de herdenking van de Grote Oorlog. Anderzijds bezoekt meer dan driekwart graag een site of evenement gelinkt aan oorlogsgeschiedenis. Nederlanders bezoeken dan graag herdenkingsplaatsen en minder musea of tentoonstellingen.

Veel Nederlandse respondenten hebben geen weet van hun recente familiegeschiedenis, hoewel toch 15% aangeeft dat er een link bestaat tussen hun voorouders en de Grote Oorlog.

Het ontbreken van een link met de Eerste Wereldoorlog, zij het persoonlijk of als land, verklaart in grote mate de beperkte betrokkenheid rond de herdenking.